

Cultuurbeleid in belendende landen

Rapportage 22 februari 2007

	pag.
Woord vooraf	4
Denemarken	6
1. <i>Cultuurbeleid</i>	<i>6</i>
Voorgeschiedenis	6
Huidige situatie	6
(Re)organisatie	7
2. <i>Kunsten</i>	<i>8</i>
Beeldende kunst en vormgeving	8
Bouwkunst	9
Podiumkunsten	9
Film	9
Amateurkunst en kunsteducatie	10
3. <i>Recente initiatieven</i>	<i>10</i>
4. <i>Cijfers</i>	<i>11</i>
5. <i>Organogram kunstenbestel</i>	<i>12</i>
Finland	13
1. <i>Cultuurbeleid</i>	<i>13</i>
Voorgeschiedenis	13
Huidige situatie	14
Organisatie	14
2. <i>Kunsten</i>	<i>15</i>
Beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst	15
Podiumkunsten	15
Film	16
Amateurkunst en kunsteducatie	16
3. <i>Recente initiatieven</i>	<i>17</i>
4. <i>Cijfers</i>	<i>17</i>
5. <i>Organogram kunstenbestel</i>	<i>18</i>

Frankrijk	19
1. <i>Cultuurbeleid</i>	19
Voorgeschiedenis	19
Huidige situatie	20
2. <i>Kunsten</i>	21
Beeldende kunst en vormgeving	21
Bouwkunst	22
Podiumkunsten	22
Film	23
Amateurkunst en kunsteducatie	23
3. <i>Recente initiatieven</i>	24
4. <i>Cijfers</i>	24
5. <i>Organogram kunstenbestel</i>	25
Noord-Rijnland-Westfalen	26
1. <i>Cultuurbeleid</i>	26
Voorgeschiedenis	26
Cultuurbeleid bondsniveau	26
Cultuurbeleid deelstaatniveau	27
Cultuurbeleid gemeenten en steden	28
2. <i>Kunsten</i>	29
Beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst	30
Podiumkunsten	30
Film	31
Amateurkunst en kunsteducatie	31
3. <i>Recente initiatieven</i>	31
4. <i>Cijfers</i>	32
5. <i>Organogram kunstenbestel</i>	33
Verenigd Koninkrijk	34
1. <i>Cultuurbeleid</i>	34
Voorgeschiedenis	34
Huidige situatie	36
Organisatie	37
2. <i>Kunsten</i>	38
Beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst	38
Podiumkunsten	39
Film	39
Amateurkunst en kunsteducatie	40
3. <i>Recente initiatieven</i>	40
4. <i>Cijfers</i>	41
5. <i>Organogram kunstenbestel</i>	42

Vlaanderen	43
1. <i>Cultuurbeleid</i>	43
Voorgeschiedenis	43
Huidige situatie	44
Organisatie	44
Raden en commissies	45
Reorganisatie	46
Lokaal - Brussel – internationaal	47
2. <i>Kunsten</i>	47
Beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst	47
Podiumkunsten	48
Film	48
Amateurkunst en kunsteducatie	49
3. <i>Recente initiatieven</i>	49
4. <i>Cijfers</i>	50
5. <i>Organogram kunstenbestel</i>	51
Zweden	52
1. <i>Cultuurbeleid</i>	52
Voorgeschiedenis	52
Ministerie van Cultuur	52
Huidige situatie	53
2. <i>Kunsten</i>	54
Beeldende kunst en vormgeving, bouwkunst en podiumkunsten	54
Film	55
Amateurkunst en kunsteducatie	55
3. <i>Recente initiatieven</i>	56
4. <i>Cijfers</i>	57
5. <i>Organogram kunstenbestel</i>	57
Verantwoording	58

Woord vooraf

De voorliggende rapportage is geschreven in opdracht van de directie Kunsten van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Het verzoek was in korte tijd zich te krijgen op de hoofdlijnen van het kunstenbeleid in de volgende naburige landen en deelstaten: Denemarken, Finland, Frankrijk, Noord-Rijnland-Westfalen, het Verenigd Koninkrijk, Vlaanderen en Zweden. Het onderzoek diende zich te concentreren op de kunstdisciplines waarvoor de directie Kunsten van het ministerie van OCW verantwoordelijk is, te weten: beeldende kunst en vormgeving, bouwkunst, podiumkunsten, film, amateurkunst en kunsteducatie.

We hebben gekozen voor de volgende opzet: eerst een korte schets van de staatkundige inrichting van het land dan wel de deelstaat in kwestie, daarna een beknopte voorgeschiedenis van het nationale cultuurbeleid, gevolgd door een overzicht van de organisatie van de huidige overheidsbemoeyenis met kunst en cultuur en de bijbehorende beleidsorganen, fondsen enzovoort. Daarna komen de verschillende voornoemde kunstdisciplines aan bod, gevolgd door een lijstje met recente initiatieven ter stimulering van – een onderdeel van – de nationale kunstensector, een aantal kerncijfers en een organogram van het kunstenbestel. Het internationale kunstbeleid van de desbetreffende landen komt alleen in beeld als het een duidelijke relatie heeft met de disciplines. Een lijst met adressen, contactpersonen en gebruikte bronnen vormt een aparte bijlage.

Aangezien het verzoek luidde een bondige presentatie van het algemene kunstenbeleid te maken op basis waarvan nader onderzoek kan worden gedaan, én omdat de beschikbare tijd beperkt was, willen we hier benadrukken dat de zeven hoofdstukken niet meer dan een verkennend overzicht zijn op de kunstensector in de onderzochte staten.

In feite is de rapportage een bundeling van zeven samenvattingen. Desondanks volgen hieronder enkele opmerkingen van samenvattende aard met het doel een aantal overeenkomsten en verschillen tussen de zeven landen en deelstaten te signaleren.

Vóór alles kunnen we concluderen dat Denemarken, Finland, Frankrijk, Noord-Rijnland-Westfalen, het Verenigd Koninkrijk, Vlaanderen en Zweden anno 2007 in grote lijnen een vergelijkbaar cultuurbeleid hanteren. Geen enkele staat springt eruit als het gaat om door de centrale overheid aan de kunsten gespendeerde bedragen, de gehanteerde beleidsinstrumenten, de publieke receptie van het overheidsbeleid, enzovoort. Stuk voor stuk zijn het relatief welvarende, democratische Europese staten waarvan het cultuurbeleid in de decennia na de Tweede Wereldoorlog steeds meer naar elkaar toe is gegroeid, inclusief de omvang van de bijbehorende budgetten.

Wat deze budgetten betreft: vergelijkingen in dezen zijn altijd bijzonder moeilijk, en zeker in de onderhavige studie. Zo kan een deelstaat als Vlaanderen een relatief groot percentage van zijn totale budget aan kunst en cultuur besteden omdat de federale overheid een fors aantal nationale aangelegenheden beheert én betaalt. Als we ons concentreren op het percentage van het totale staatsbudget dat door de vijf onderzochte natie-staten wordt uitgegeven aan kunst en cultuur, vormt Denemarken vermoedelijk de ondergrens (0,49 procent in 2002) en Zweden de bovengrens (1,2 procent in 2003 en 2004). Maar de betrouwbaarheid van dit soort cijfers is nooit heel groot, en bovendien is het onderliggende netwerk van decentraal cultuurbeleid, privé-fondsen en kunstsporing vervolgens ook weer zo complex dat ‘harde’ uitspraken in dezen niet mogelijk zijn. Over sponsoring gesproken: in het Verenigd Koninkrijk en Noord-Rijnland-Westfalen lijkt dit verschijnsel het meest in zwang, in Zweden het minst.

Met name in Finland, Noord-Rijnland-Westfalen en Vlaanderen constateren we dat de recente geschiedenis het cultuurbeleid merkbaar beïnvloedt. In het Finse beleid steekt de vroegere

onderdrukking door Zweden en Rusland nog altijd de kop op (grote nadruk op de *Finse* identiteit, relatief veel overheidsgeld naar de *Finse* kunsten), in Noord-Rijnland-Westfalen lijkt men sinds de catastrofe van de Tweede Wereldoorlog de macht zoveel mogelijk over de laagste overheden te willen uitsmeren, en Vlaanderen worstelt nog altijd met de vraag of het zich cultureel primair op Nederland of op Wallonië zou moeten richten.

Met hoeveel nadruk ministers en andere politiek verantwoordelijken ook stellen dat ze een beleid op afstand voeren, politiek neutraal is zo'n beleid dan ook nooit. Zo maakt het nationale cultuurdepartement van het Verenigd Koninkrijk gebruik van zijn macht om de culturele diversiteit in de kunstensector te bevorderen, gebeurtenissen als de afschaffing van de slavernij te vieren en een bepaalde kunstdiscipline een periode lang tot speerpunt van het beleid uit te roepen (in casu de beeldende kunsten). Het Vlaamse ministerie van cultuur vertoont de neiging om met zijn beleid de Vlaamse identiteit van de gemeenschap te versterken en werkt nauwelijks samen met zijn Waalse tegenhanger. De Franse cultuurministers – en hun premiers en presidenten – gebruiken de door hen beheerde sector van tijd tot tijd nadrukkelijk om de positie van Frankrijk in het buitenland te versterken (kunst als 'force de frappe').

Kijkend naar de verschillende kunstdisciplines kunnen we constateren dat sommige landen en deelstaten die ene discipline of dat beleidsthema wat meer nadruk geven dan de andere. Zo heeft Vlaanderen weinig concertpodia van enig formaat en krijgen individuele beeldend kunstenaars daar nauwelijks ondersteuning, besteedt Zweden relatief veel aandacht aan kunsteducatie, verstrekt Denemarken pas sinds een aantal jaar substantiële subsidies aan uitvoerende kunstenaars, heeft datzelfde land net als Frankrijk mede dankzij bezielend overheidsbeleid een florerende filmsector en telt Noord-Rijnland-Westfalen talloze naar verhouding goed betaalde orkesten en ensembles.

Verder is kunstbeleid uiteraard 'padafhankelijk': het borduurt verder op eerdere keuzes. Het huidige cultuurbeleid van de Scandinavische landen Denemarken, Zweden en Finland is voortgekomen uit een verleden van overheidssteun voor hoofdzakelijk individuele kunstenaars, terwijl zuidelijker staten als Vlaanderen en Frankrijk traditiegetrouw meer op kunstinstellingen zijn gericht. Daarnaast hebben de meeste onderzochte staten een minister van cultuur met behoorlijk wat zeggenschap. Alleen in Noord-Rijnland-Westfalen is het kunstenbeleid sterk gedecentraliseerd met een vrijwel onzichtbare eindverantwoordelijke. Zweden en het Verenigd Koninkrijk volgen wat dit betreft naar onze indruk op de tweede plaats. Denemarken en het Verenigd Koninkrijk hebben onlangs geprobeerd het nationale cultuurbeleid tot een landsbreed onderwerp van gesprek te maken, het eerste land door een 'culturele Deense canon' op te stellen, het tweede door een nationaal kunstendebat te organiseren.

Dat soort initiatieven hebben alle landen en deelstaten de afgelopen tijd op het culturele vlak ontplooid, soms opmerkelijke en originele. Daaruit blijkt dat het kunstenbeleid in de bewuste landen en deelstaten in de belangstelling staat, ook bij de betrokken ministeries en departementen.

De auteurs
22 februari 2007

Denemarken

Denemarken is een constitutionele monarchie. De volksvertegenwoordiging bestaat uit één kamer – de Folketing – met 179 leden. Per 1 januari 2007 heeft Denemarken 5 regio's en 98 gemeenten. Het land telt ruim 5,4 miljoen inwoners. Sinds 2001 kent Denemarken een minderheidsregering van liberalen (Venstre) en de Conservatieve Volkspartij (Det Konservative Folkeparti), gesteund door de Deense Volkspartij (Dansk Folkeparti), een situatie die na de verkiezingen van 2005 bleef voortbestaan. Premier is de liberaal Anders Fogh Rasmussen (1955).

1. CULTUURBELEID

Voorgeschiedenis

Het nationale cultuurbeleid valt onder de verantwoordelijkheid van het ministerie voor Cultuur, in 1961 in het leven geroepen. In 1964 werden met het aannemen van de Wet op het Nationaal Kunstfonds het oude Nationaal Kunstfonds en het Eckersberg-Thorvaldsenfondet samengevoegd tot één, groter Nationaal Kunstfonds met ruimere middelen. Het ging erom de 'hoge' kunsten 'te steunen, maar niet te sturen', aldus de toenmalige minister van Cultuur Julius Bomholt (vergelijk het Nederlandse Thorbecke-principe). Het nieuwe fonds verlegde zijn focus van oudere, gevestigde kunstenaars naar jong talent, dat overwegend driejarige stipendia kreeg toegekend. In de jaren zeventig raakte het idee van culturele democratisering in zwang.

Aanvankelijk had de Deense overheid vooral subsidies beschikbaar voor individuele, *schepende* kunstenaars, te weten schrijvers, beeldend kunstenaars en componisten, over wie drie afzonderlijke commissies zich bogen. In 1969 kwamen daar toegepaste kunst en vormgeving bij, en in 1978 architectuur. Pas vanaf 1993 konden acteurs, uitvoerende musici, filmmakers en dansers een beroep doen op overheidssteun.

Sinds 2003 is er een Kunstraad (Kunstrådet) die zich buigt over incidentele culturele *producties*. De Kunstraad kwam tot stand door het samenvoegen van de Deense Theaterraad (Statens Teaterråd, 1963), de Deense Muziekraad (Statens Musikkråd, 1971) en een aantal andere organen.

In het recente verleden hebben vertegenwoordigers van het ministerie uitspraken gedaan als 'de kunsten kunnen en mogen niet gelegitimeerd worden aan de hand van vooraf vastgestelde maatschappelijke doelen' en 'kunstenaars moeten geen ondersteuning krijgen omdat ze arm zijn maar omdat de samenleving hun werk nodig heeft', aldus het rapport *Betaenkning om Billedkunst* (1998) van een Commissie Beeldende Kunsten van het Deense ministerie.

Huidige situatie

De huidige minister van cultuur is Brian Mikkelsen (1966), een van de leiders van de Conservatieve Volkspartij. Mikkelsen, opgeleid als econoom en politicoloog, maakte van 1994 tot zijn benoeming tot minister, eind 2001, deel uit van het Deense parlement.¹

Het ministerie voert een beleid op afstand dat mede geïnspireerd is door de grote autonomie die de Deense lagere overheden van oudsher kennen. Toch konden de auteurs van het onderhavige rapport zich niet onttrekken aan de indruk dat het ministerie zich stevig bemoeit met het landelijke culturele bestel. Die indruk zal deels het gevolg zijn van het feit dat Denemarken een apart ministerie van Cultuur heeft, maar wordt vooral opgeroepen door de situatie dat tal van fondsen en raden rechtstreeks onder het ministerie vallen (zo zijn al hun websites voorzien van het logo van het

¹ Mikkelsen haalde enige tijd geleden de wereldpers door zijn uitspraken in de affaire naar aanleiding van de inmiddels beruchte Mohammed-cartoons in de Deense krant *Jyllands-Posten*. Hij omschreef de Deense moslims als mensen met 'middeleeuwse maatstaven en ondemocratische waarden'.

ministerie) en doordat de grotere culturele instellingen nominaal worden gesubsidieerd door middel van een jaarlijks, vrijwel automatisch door de regering toegekend budget waarover in het parlement nauwelijks schijnt te worden gediscussieerd. Bovendien benoemt de minister een aanzienlijk aantal bestuurders van zijn adviesorganen (zie hieronder). Het is echter wel zo dat hij zich niet mengt in de concrete toekenning van subsidies.

Onder de verantwoordelijkheid van het departement vallen beeldende kunst, muziek, theater, film, bibliotheken, archieven, musea, cultureel erfgoed, het hoger kunstvakonderwijs, auteursrecht, media, sport, amateurkunst en educatie (gedeeld met Onderwijs) en internationaal cultuurbeleid.

De belangrijkste uitgangspunten van het departement zijn: vrijheid van meningsuiting, kwaliteit, decentralisatie, culturele democratie en beleid op afstand/zelfregulering.

(Re)organisatie

In 2003 heeft het ministerie grote veranderingen ondergaan. Onmiddellijk onder de minister bevindt zich sindsdien een overkoepelend orgaan, het Deens **Kunstenbureau** (Kunststyrelsen) dat de activiteiten coördineert van het Nationaal Kunstfonds en de Kunstraad, alsook van een Literatuurcentrum, Muziekcentrum, Centrum voor Beeldende Kunst en Centrum voor Podiumkunsten. Het Kunstenbureau geeft ook uitvoering aan het internationale cultuurbeleid van het ministerie.

Het werkgebied van het **Nationaal Kunstfonds** (Statens Kunstfond, 1964), een stichting, ligt vastgelegd in de Wet op het Nationaal Kunstfonds. Jaarlijks stellen het Deense kabinet en het parlement het budget van het fonds vast.

De middelen van het Nationaal Kunstfonds worden aangewend voor werkbeurzen voor kunstenaars, aankopen van beeldende en toegepaste kunst/vormgeving en beeldende kunst in openbare gebouwen. Het fonds keert alleen middelen uit aan *individuele kunstenaars* en koopt kunst van hen aan.

De taken van het fonds worden uitgevoerd door acht commissies met elk drie experts. De commissies zijn: Omgevingskunst; Beeldende Kunst (aankoop en subsidies); Literatuur; Klassieke Muziek; Lichte Muziek; Toegepaste Kunst en Vormgeving; Architectuur; Film en Theater. De administratie is in handen van het Kunstenbureau.

Het dagelijks bestuur van de stichting bestaat uit de voorzitters van de acht commissies. Een raad van afgevaardigden kiest twee leden van iedere commissie en de minister van Cultuur één lid. De minister bepaalt tevens wie van de drie leden de commissie voorziet. Alle leden worden gekozen voor drie jaar. De besluiten van de commissies kunnen niet worden teruggedraaid door de minister of andere personen of instanties. Doorslaggevende criteria bij het toekennen van subsidies zijn artistieke kwaliteit en talent.

De leden van de raad van afgevaardigden worden voor vier jaar gekozen door culturele organisaties, politieke partijen die zitting hebben in het parlement, universiteiten, enzovoort. De raad ziet toe op het functioneren van de stichting en fungeert als doorgeefluik tussen het fonds en de minister van Cultuur. Ook adviseert de raad de minister over het toekennen van eregelden aan kunstenaars.

De **Kunstraad** (Kunstrådet, 2003) heeft twee kerntaken: 1) financiële en andere steun voor kunstzinnige initiatieven op het gebied van literatuur, podiumkunsten (theater/dans), beeldende kunst/vormgeving/architectuur en muziek en 2) het adviseren van overheden en andere organisaties over onderwerpen die binnen zijn werkgebied vallen. Daarbij ligt de nadruk op interdisciplinaire projecten, steun aan jong talent, het aantrekken van kunstenaars als gastdocenten en initiatieven op het vlak van de kunstzinnige vorming van kinderen.

De Kunstraad telt tien leden, die gekozen worden voor een periode van vier jaar. Daarnaast zijn er vier commissies met experts voor elk van de voornoemde deelgebieden – literatuur, podiumkunsten, beeldende kunst en muziek – en een vijfde voor internationaal beleid op het vlak van de beeldende kunst. Al deze commissies hebben vijf leden, behalve de Commissie Muziek, die er zeven heeft. Bovendien is er een soort raad van toezicht met afgevaardigden van tal van maatschappelijke en politieke organisaties en partijen en gemeenten.

De Kunstraad kan toelagen uitkeren aan zowel culturele organisaties als aan individuele kunstenaars, terwijl het Nationaal Kunstfonds alleen individuele kunstenaars steunt. De activiteiten van Kunstfonds en Kunstraad overlappen elkaar grotendeels. Een belangrijk doel van deze tweeledige constructie is kunstenaars een extra kans op financiële ondersteuning te geven c.q. de mate van objectiviteit te vergroten.

De **grotere, al dan niet nationale culturele organisaties** worden rechtstreeks door de regering gefinancierd. Jaarlijks kunnen parlement en kabinet bij de vaststelling van de begroting deze bedragen desgewenst bijstellen.

Tot slot biedt het ministerie onderdak aan een **Cultureel Contactpunt**, dat onder meer adviseert over het eu-programma Cultuur 2000.²

2. KUNSTEN

Beeldende kunst en vormgeving

Het **Centrum voor Beeldende Kunst** (Billedkunstcentret) verschaft informatie en assisteert derden op het gebied van de beeldende kunst, architectuur en vormgeving. Daarnaast heeft het als taak Deense beeldend kunstenaars in het buitenland te promoten en internationale activiteiten te ontplooiën.

Verder fungeert het als secretariaat voor een aantal commissies van het Nationaal Kunstfonds, te weten Beeldende Kunst, Toegepaste Kunst & Vormgeving en Architectuur, en is het een verlengstuk van de Commissie Internationale Beeldende Kunst. Het beschikt over een bibliotheek en heeft een uitgebreide website met informatie over Deense beeldend kunstenaars, curators, instanties, galerieën, enzovoort (www.kunstdk.dk). Tot slot coördineert het verblijven van buitenlandse curators en museumdirecteuren in Denemarken, verstrekt het subsidies voor de presentatie van Deense beeldende kunst in het buitenland (Biënnale van Venetië en dergelijke) en vice versa, en bemiddelt het voor Deense kunstenaars die in het buitenland willen exposeren.

De Commissie Internationale Beeldende Kunst selecteert de Deense kunstenaars voor het Deense paviljoen op de Biënnale van Venetië en voor de Biënnale van São Paulo. Deense kunstenaars kunnen er een aanvraag indienen voor een verblijf in Los Angeles, New York, Berlijn, Istanbul en op Cuba.

Het **Deens Designcentrum** opereert onder de vlag van het ministerie van Economische Zaken en Handel en stelt zich ten doel Deens design zoveel mogelijk het nationale bedrijfsleven binnen te loodsen en wereldwijd te promoten. Daarnaast organiseert het tentoonstellingen en andere activiteiten en fungeert het als informatiecentrum.

Beeldend kunstenaars, ontwerpers en restaurateurs kunnen met een werkbeurs in het **Gammel Dok Pakhus** een plan verder uitwerken, workshops volgen, enzovoort.

² Zie www.kunststyrelsen.dk/3b10029.

Bouwkunst

De Deense centrale overheid heeft sinds 1978 ook subsidies voor architectuur beschikbaar. Mikkel Buchter, binnen het departement Cultuur verantwoordelijk voor architectuur, gaf tijdens een telefoongesprek aan dat het ministerie zich in zijn beleid op het vlak van bouwkunst laat inspireren door 'de Nederlandse aanpak' in dezen. De concrete toekenning van subsidies voor bouwkunst is de verantwoordelijkheid van het Nationaal Kunstfonds.

Het **Deens Architectuurcentrum** (Dansk Arkitektur Center) noemt zichzelf een 'Visionarium' dat met het oog op de toekomst architectuur helpt te ontwikkelen en te verspreiden. Het is een platform voor vernieuwers op het vlak van architectuur en bouwnijverheid, met aandacht voor milieu, economie en maatschappij. Het centrum wordt hoofdzakelijk gefinancierd door een samenwerkingsverband van Realdania (zie hieronder) en de ministeries van Cultuur en van Economie en Handel.

Realdania is een soort op ideële leest geschoeide vastgoedonderneming die zich ten doelt stelt via bouwkunst de leefomgeving in Denemarken te verbeteren. Architecten, bouwondernemingen en dergelijke kunnen er voor vernieuwende projecten financiële steun aanvragen. In 2005 kende het bedrijf voor 120 miljoen euro aan subsidies toe.

Podiumkunsten

Het **Centrum voor Podiumkunsten** is binnen het Deens Kunstenbureau verantwoordelijk voor theater, dans en film (er is een apart centrum voor muziek, zie hieronder). De taken hiervan zijn onder meer:

- secretariaat voor de Commissie Film en Theater van het Nationaal Kunstfonds
- administratie van subsidies voor dans, muziektheater, lokaal en regionaal theater, kinder- en buurttheater, enzovoort
- internationale samenwerking op het gebied van podiumkunsten
- documentatiecentrum

De website www.DanishPerformingArts.info biedt informatie over hedendaagse Deense producties en organisaties op het gebied van dans, (muziek)theater, kindervoorstellingen, circus et cetera (geen film).

Denemarken kent tal van stichtingen en dergelijke die de podiumkunsten ondersteunen, zoals de Deense Folkraad, die de Deense volksmuziek promoot, onder meer door middel van het tijdschrift *Folk&Musik* en door het Deense gedeelte van een website over Scandinavische folk te onderhouden (www.folknorth.org). Ieder jaar brengt de Folkraad een nieuwe cd met Deense volksmuziek uit. Financieel gezien is hij grotendeels afhankelijk van een subsidie van het Deens Muziekcentrum (onderdeel van het Kunstenbureau).

Het **Muziekcentrum** coördineert alle aanvragen van professionele musici, ensembles en orkesten. Naast de zonder meer structureel gesubsidieerde orkesten en ensembles als het Copenhagen Philharmonic Orchestra zijn er zogenaamde 'basisensemble' die voor een periode van 2 tot 3 jaar structureel gesubsidieerd worden en na die periode opnieuw een aanvraag moeten indienen. In 2007 zijn er zes van deze formaties, die dit jaar samen 3.780.000 euro aan subsidie ontvangen. Daaronder bevinden zich de 'specialensemble', in 2007 14 in totaal, die samen 1.130.000 euro krijgen. Projectsubsidies kunnen eens per jaar worden aangevraagd; in 2007 trekt het Deense ministerie voor 117 aanvragen (niet alle gehonoreerd) 295.810 euro uit.

Film

Bij de Deense Kunstraad kunnen subsidies worden aangevraagd voor kleinere filmprojecten. Voor de (mede)financiering van grote producties – speelfilms, documentaires en dergelijke – dient het Deens

Filminstituut (Det Danske Filminstitut, zie Adressen) te worden aangeschreven. Het Filminstituut helpt tevens met de distributie en marketing van filmproducties en beheert het nationaal filmarchief en de Deense cinemateek. Bij de beoordeling van aanvragen maakt het instituut een onderscheid in artistieke en commerciële films. De laatste ontvangen een bijdrage van maximaal 60 procent van de productiekosten. In de Nederlandse filmsector wordt vaak met enige jaloezie naar Denemarken gekeken, dat een voor Europa hoog percentage succesvolle nationale producties weet te exporteren, zoals *Breaking the Waves*, *Festen*, *Dogville* en *Mifune's Last Song*.³

Charlotte Wilhelmsen is hoofd van de directie Educatie en Film. De samenvoeging van Educatie en Film vloeit overigens niet voort uit inhoudelijke overwegingen.

Amateurkunst en kunsteducatie

Amateurkunst wordt hoofdzakelijk overgelaten aan de lagere overheden. Wat de kunsteducatie aangaat: het ministerie van Cultuur is – vrijwel uitsluitend – verantwoordelijk voor het hoger kunstvakonderwijs (waar het in 2006 103 miljoen euro aan uitgaf). Educatieve initiatieven op bijvoorbeeld het gebied van muziek worden ontplooid door het Koninklijk Conservatorium van Aarhus. Structureel gesubsidieerde orkesten en ensembles zijn niet tot educatie verplicht. De Kunstraad van het ministerie subsidieert tal van kleinere projecten op het vlak van jeugdtheater en dergelijke.

3. RECENTE INITIATIEVEN

- in december 2004 kwam cultuurminister Brian Mikkelsen met het plan om een culturele Deense canon op te stellen, waarvoor hij in april 2005 zeven commissies van vijf experts in het leven riep, voor architectuur, beeldende kunst, toegepaste kunst en vormgeving, film, literatuur, muziek en theater. (zie ook www.kum.dk/sw37439.asp).
- sinds 2000 heeft het ministerie speciale aandacht voor nauwere samenwerking tussen het bedrijfsleven en de kunsten c.q. de creatieve industrie. Dat jaar verscheen *Denmark's Creative Potential. Culture and Business Policy Report 2000*, een uitgave van het ministerie van Handel en Industrie en het ministerie van Cultuur. Op bladzijde 7 hiervan lezen we: 'De inspanningen van de regering op het gebied van cultuur en economie hebben een duidelijk doel, namelijk Denemarken uit te laten groeien tot creatieve regio van Europa [...]. De Denen moeten een alternatief hebben voor Disney en Amerikaanse soaps. Het traditionele doel van cultuurbeleid, steun aan artistieke kwaliteit, blijft uiteraard van belang, maar dient een extra dimensie te krijgen.' En ook nadien, onder minister Mikkelsen, heeft het departement te kennen gegeven het cultureel ondernemerschap belangrijk te vinden. Het kwam met ideeën als een investeringsfonds voor film en media, speciale cursussen voor muziekproducenten, een website voor kleine culturele ondernemers (www.louiz.dk), een afdeling aan de Deense Pedagogische Universiteit die zich richt op 'de creatieve alliantie', dat wil zeggen de samenwerking tussen kunstsector en bedrijfsleven, enzovoort.⁴

³ Zie wat dit betreft Danish Film Institute, *Terms for subsidies for feature films*, 13 mei 2003 (www.dfi.dk/NR/rdonlyres/AEADCD44-542D-4B8D-A011-11B463933335/0/sf_vilkaar_2003_eng.pdf) en I. Brakman en T. Corman, *Een nieuwe poot onder de Nederlandse filmproductie. Advies inzake de opzet en inzet van een nieuwe stimuleringsmaatregel. Advies aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap ingevolge haar verzoek van 13 juli 2006*, Wormer/Mijdrecht 22 oktober 2006 (www.minocw.nl/documenten/47397a.pdf).

⁴ Zie wat dit betreft ook de mede door Brian Mikkelsen opgestelde overheidspublicatie *Denmark in the Culture and Experience Economy – 5 new steps* (september 2003), te vinden op www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Publikationer/Publikationer_ENGELSKE/experience_economy.pdf

4. CIJFERS

- in 2004 gaf het Nationaal Kunstfonds voor een totaal aan 108,2 miljoen Deense kronen (14.520.000 euro) uit aan projectsubsidies, werk- en reisbeurzen, prijzen, eregelden en weduwpensioenen, honoraria en onkosten van commissieleden en de aankoop van kunstwerken:

Omgevingskunst	1.400.000
Beeldende kunst	2.590.000
Literatuur	2.200.000
Klassieke muziek	830.000
Lichte muziek	830.000
Toegepaste kunst	1.500.000
Architectuur	1.010.000
Film en theater	910.000
Eregelden	2.940.000
Weduwpensioenen	107.353 ⁵

- in 2003 keerde de Kunstraad in totaal dkk 384 miljoen (51.510.000 euro) uit, als volgt verdeeld over de verschillende deelgebieden:

Beeldende kunst	3.930.000
Literatuur	2.550.000
Muziek	8.950.000
Muziektheater	980.000
Overige podiumkunsten	7.200.000
Podia en muziekscholen	27.900.000 ⁶

- de nationale loterijen en dergelijke schoven in 2004 36 miljoen euro door naar de cultuursector.⁷
- uitgaven Deense overheden 2004, in miljoenen euro's⁸:

	Muziek	Theater	Film	Cultuur Totaal
centrale overheid	25,9	83,6	49,4	547
regio's	6,3	24,7	-	51
gemeenten	78,5	31,3	2,0	628
<i>totaal</i>	<i>110,7</i>	<i>139,6</i>	<i>51,4</i>	<i>1.226</i>

- de Deense overheid spendeerde in 2002 0,49% van het staatsbudget aan cultuur.⁹

⁵ Bron: www.kunststyrelsen.dk/2f4000c, 5 januari 2007.

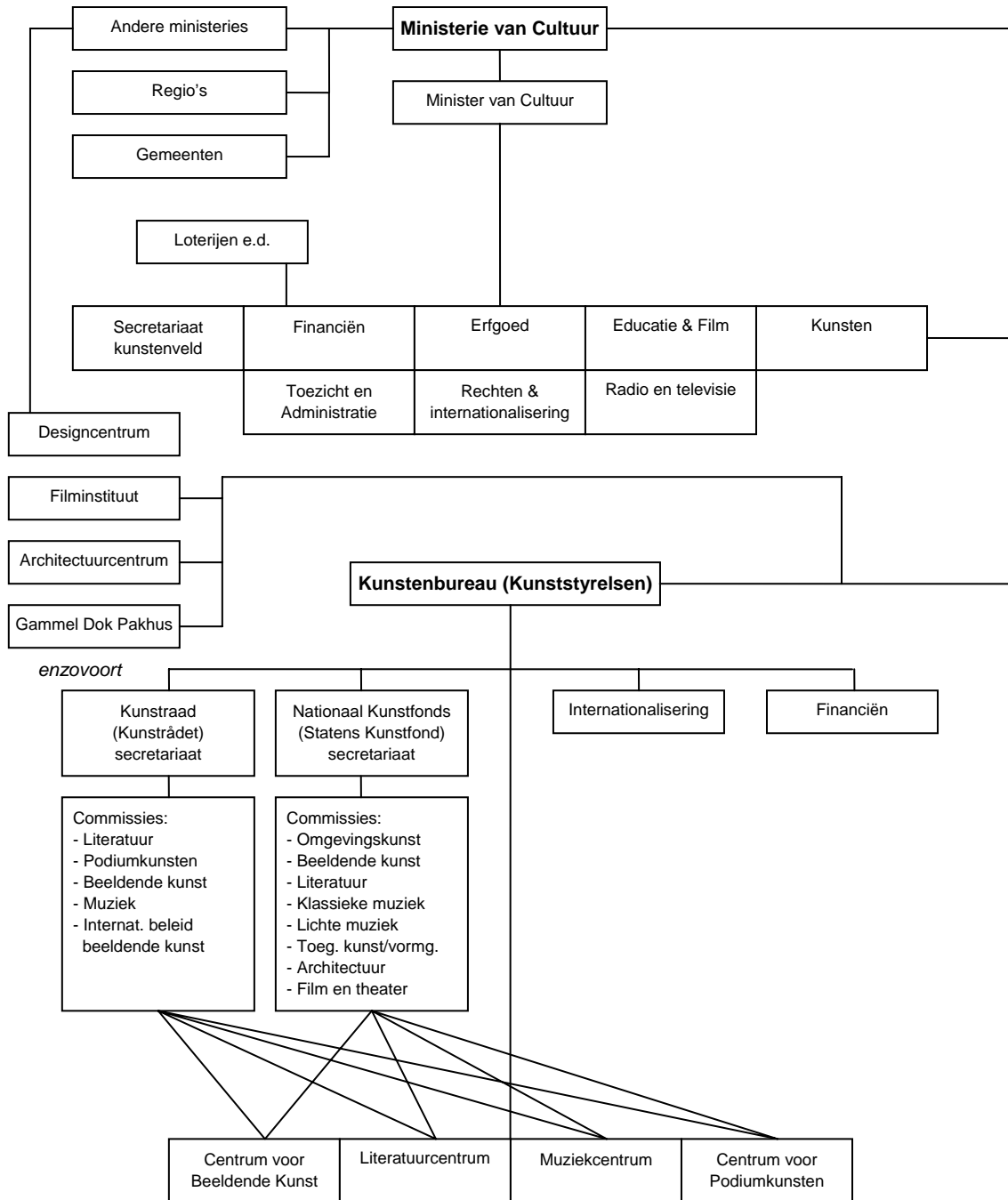
⁶ Bron: www.kunststyrelsen.dk/2f5000c, 5 januari 2007.

⁷ Bron: *Danish Statistical Yearbook 2006* ('Education and culture'), www.dst.dk/HomeUK/Statistics/ofs/Publications/Yearbook/2006.aspx, p. 40.

⁸ Ibid.

⁹ Bron: Arjo Klamer, Lyudmila Petrova en Anna Mignosa 2006, p. 85.

5. ORGANOGRAM KUNSTENBESTEL DENEMARKEN¹⁰

¹⁰ Bronnen: www.kum.dk/sw210.asp en www.kunststyrelsen.dk/ffc0029

Finland

Finland is een democratische republiek met een gekozen president. Anno 2007 is dat Tarja Halonen (1943). Ze werd op 29 januari 2006 voor een tweede ambtstermijn van vijf jaar gekozen. Het land kent een eenkamerparlement, de *Eduskunta*, dat wetgevende macht heeft. Daarnaast is er de zogeheten Grote Commissie, die een adviserende rol heeft en 45 leden telt. De 200 leden van de Eduskunta worden voor vier jaar gekozen door middel van een systeem van evenredige vertegenwoordiging. De laatste keer was in 2003; voor 2007 staan dus nieuwe verkiezingen gepland.

Premier sinds 2003 is politicoloog Matti Vanhanen (1955) van *Keskusta* (Centrumpartij, gematigd rechts). Keskusta is een van de grote drie partijen en heeft 55 zetels. De Sociaal-Democratische Partij (*Sosiaalidemokraattinen Puolue*) heeft er 53, de Nationale Coalitiepartij (*Kansallinen Kokoomus*) 40. De overige 52 zetels zijn in handen van zes partijen. De huidige regering wordt gevormd door de Centrumpartij, de Sociaal-Democratische Partij en de Zweedse Volkspartij (*Ruotsalainen Kansanpuolue*, 8 zetels).

Finland was in de tweede helft van 2006 voorzitter van de Europese Unie. Het land telt 5,25 miljoen inwoners en is verdeeld in zes provincies.

1. CULTUURBELEID

Voorgeschiedenis

Nationale eenheid en nationale identiteit vormden vanaf 1917 tot ongeveer 1960 de hoeksteen van het Finse kunst- en cultuurbeleid. Dat kwam onder meer doordat Finland tot dat jaar ruim een eeuw (vanaf 1809) onder heerschappij van het Russische tsarenregime had gestaan, en daarvoor ruim 600 jaar deel van Zweden had uitgemaakt. (Finland is officieel nog steeds tweetalig; een minderheid van ruim 6 procent heeft Zweeds als eerste taal. Straatnamen worden in beide talen aangegeven.) Bovendien vochten de Finnen in de eerste veertig jaar van hun onafhankelijkheid een burgeroorlog en twee oorlogen met de Sovjet-Unie uit.

De rol van de staat in het cultuurbeleid werd in de jaren twintig verankerd en bestond vooral uit subsidiëring van volwassenenonderwijs en openbare bibliotheken. Eerder hadden de gemeenten – de belangrijkste bestuursvorm op lokaal niveau – de verantwoordelijkheid daarvoor al op zich genomen.

Na 1960 kreeg ondersteuning van de kunsten en van culturele instellingen en diensten door de staat een steviger wettelijke grondslag. Zo dateert de wet voor het stelsel van individuele toelagen aan kunstenaars – een Scandinavisch paradepaardje – uit de jaren zestig.

Vanaf de jaren zestig werden bevordering van de creativiteit van de bevolking en deelname aan kunst en cultuur de belangrijkste overheidsdoeleinden. In de jaren zeventig vormden ze onderdeel van de ideologie van de welvaartsstaat, waarin kunst en cultuur krachtig door de overheid werden gestimuleerd. Staatssteun aan gemeentelijke, niet-geïnstitutionaliseerde culturele activiteiten kreeg begin jaren tachtig een wettelijk kader.

De ‘nationalisering’ van Finse culturele instellingen (waar de nationale opera en het nationale theater van werden uitgezonderd) kwam in de jaren zeventig in een stroomversnelling en duurde tot ver in de jaren negentig voort. Kunstacademies en het Nationaal Kunstmuseum (*Valtion Taidemuseo*) werden door de staat gefinancierd, de eerste werden uitgeroepen tot staatsuniversiteiten. Parallel daaraan ontvingen plaatselijke musea, theaters en orkesten geld van de gemeenten.

Eind jaren tachtig/begin jaren negentig werd het toelagestelsel voor kunstenaars opgenomen in de subsidiëring van gemeenten door de staat. Ter aanvulling op deze nieuwe financieringswet kwamen er aparte wetten voor musea, theaters en orkesten. Met alle door de staat gefinancierde instanties

(kunstraad, filmfonds en dergelijke; zie hierna) heeft de overheid wettelijke (raam)overeenkomsten gesloten.

Sinds de jaren negentig is, mede onder invloed van de recessie van 1991 tot en met 1993, marktwerking in de kunstensector een grotere rol gaan spelen en is de rol van het rijk en de gemeenten als hoeders van cultuur en als voornaamste financiers enigszins teruggedrongen. Maar de Finse cultuursector is en blijft een van de zwaarst gesubsidieerde ter wereld. Al met al heeft de Finse overheid een grote bemoeienis met de kunstensector en is het land, net de andere landen in het noorden, tegelijk sterk centralistisch voor wat betreft de bestuurlijke regie én decentralistisch voor wat betreft de uitvoering van het beleid.

Huidige situatie

De vier pijlers van het Finse cultuurbeleid zijn:

1. directe ondersteuning van de kunsten, van kunstenaars en ‘artistieke creativiteit’;
2. publieke eigendom en gezamenlijke financiering van instellingen op het gebied van kunst en cultuur door regering en gemeenten (Finse gemeenten geven om en nabij de helft van het totale budget aan cultuur uit);
3. bescheiden subsidiëring van de cultuurindustrie, met name van pers en film;
4. bevordering van internationale samenwerking op cultuurgebied. Wat dat laatste betreft: cultuurministerie geeft blijk van een sterke Europese oriëntatie en een snelle implementatie van Europese regelgeving.

Doelstellingen van het beleid zijn de bevordering van creativiteit, culturele diversiteit en gelijkheid. Huidige speerpunten, vastgelegd in het regeringsprogramma, zijn het stimuleren van een digitale film-, televisie- en audiovisuele cultuur, het digitaliseren van het nationale culturele erfgoed en het opzetten van digitale luisterboeken voor blinden en slechtzienden.

Het cultuurministerie neemt een principieel standpunt over copyrights in: ‘Door erkenning van de rechten van individuen om de controle te houden over het gebruik van hun werk, moedigt de maatschappij creativiteit aan en stimuleert ze tegelijkertijd de vervaardiging en de verspreiding van immateriële goederen, plus de investeringen en de handel daarin. De bescherming van cultuurgoederen en de toegankelijkheid ervan schragen de nationale cultuur en de sociale ontwikkeling.’

Het ministerie heeft een aparte adviesraad voor copyrightzaken en Finland telt vijf belangrijke organisaties die zich met copyrights en vergoedingen bezighouden: Gramex, Kopiosto, Kuvasto, Teosto en Tuotos. Tienduizenden kunstenaars uit uiteenlopende disciplines zijn bij deze organisaties aangesloten. De copyrightwet uit 1961 is sindsdien 21 keer herzien, de laatste keer – onder veel ophef – in oktober 2005.

Organisatie

In Finland vallen kunst- en cultuurzaken onder het **ministerie van Onderwijs** (*Opetusministeriö*). Dat ministerie heeft behalve een minister van Onderwijs en Wetenschappen een – gelijkwaardige – minister van Cultuur. Sinds 2003 is dat Tanja Saarela (1970). Behalve cultuur heeft ze ook media, jeugdzaken en sport in haar portefeuille.

Het ministerie is de voornaamste financieringsbron voor kunst en cultuur. Het leeuwendeel van het cultuurbudget (85 procent) komt ten goede aan culturele instellingen en plaatselijke autoriteiten. 52 theaters, 25 orkesten en 132 musea ontvangen staatssteun.

De overheid geeft een toelage aan auteurs en vertalers, componisten, tekstschrijvers en arrangeurs en beeldend kunstenaars. Die krijgen daarnaast geld uit respectievelijk leenrechtvergoedingen, luistervergoedingen (sinds 1999) en toelages ter compensatie voor in het openbaar tentoongestelde kunst.

De Finse **kunstraad** (*Taiteen keskuslaitos*) voert het toelagesysteem uit en heeft beperkte beleidsontwikkende taken. Het is een uitvoerend orgaan, op 'arm's length' afstand van de regering. De raad is een nationaal, overkoepelend orgaan met aparte landelijke raden voor negen kunst disciplines: architectuur, beeldende kunst, dans, design, film, fotografie, literatuur, muziek en theater. Er zijn dertien regionale kunstraden, waar individuele kunstenaars aanvragen voor financiële tegemoetkomingen kunnen doen. De raad heeft een onderzoeksafdeling die alle mogelijke gegevens over de Finse cultuursector vergaart en beheert.

De raad kent werkbeurzen toe, die voor iedereen hetzelfde zijn (13.400 euro in 2001; de ontvangers staan in hoog aanzien), projectbeurzen, reisbeurzen en professoraten voor kunstenaars (in totaal tien, voor een periode van vijf jaar). Ook verstrekt het fonds subsidies aan orkesten en muziekgroepen die niet rechtstreeks door het ministerie worden gefinancierd, aan muziekconcoursen, aan regionale operagezelschappen, voor composities, masterclasses en de promotie van concerten.

Zie voor de overige organisaties de beschrijving per kunst discipline.

2. KUNSTEN

Beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst

Beeldende kunst, architectuur en bouwkunst behoren tot de verantwoordelijkheid van de afdeling Kunsten en Cultureel erfgoed van het ministerie.

Het overgrote deel van de beeldende kunstenaars en (grafisch) ontwerpers kan een verzoek om een toelage doen bij de kunstraad.

De **Rijkskunstcollectie** koopt kunst voor overheidsgebouwen aan. Werk uit de collectie hangt op 500 plaatsen in Finland en in 85 ambassades en consulaten in het buitenland. Op dit moment bestaat de collectie uit ongeveer 12.000 werken, variërend van monumentaal beeldhouwwerk tot experimentele multimedialkunst.

Het programma 'Design 2005!' bevat maatregelen ter promotie van Fins design in het dagelijks leven.

Daarnaast is er een al wat ouder programma voor architectuurbeleid (1996), gezamenlijk opgesteld door de kunstraad, het ministerie en de bond van Finse architecten, de *safa*. Het beleid erkent het recht van burgers om de verantwoordelijkheid voor hun eigen leefomgeving in eigen hand te nemen. Doelen zijn onder meer bescherming van het architectonische erfgoed en verhoging van de kwaliteit van de bebouwde omgeving, onder meer door het 'bewustzijn' van architectuur te vergroten door het tot een vast onderdeel in het onderwijs te maken, door het gebruik te stimuleren van bouwmethoden die bijdragen aan een hogere kwaliteit van de gebouwen en door innovatie te stimuleren. Het rijk is, opnieuw, de voornaamste motor achter dit beleid. Het financiert kwalitatief hoogstaande architectuur, financiert projecten die aan welomschreven criteria voldoen mee, en subsidieert een stelsel van regionale architecten.

Podiumkunsten

Finland beschikt over een uitgebreid netwerk van theaters, die een subsidie voor operationele kosten ontvangen. Niet alleen de Nationale Opera, ook het Nationaal Theater, het TIT-theater in Tampere en het Zweedstalige *Svenska teatern* ontvangen meer dan de helft van hun bedrijfskosten van de overheid. Daarnaast zijn er 56 theaters voor toneel en dans met professionele medewerkers die voor meer dan 30 procent afhankelijk zijn van overheidssubsidie. Tot slot ontvangen enkele theaters subsidie op ad-hocbasis.

Het rijk subsidieert elf danstheaters. De Nationale Opera en het Stadstheater van Helsinki hebben hun eigen dansgezelschap. Enkele niet-gebonden dansgezelschappen ontvangen incidenteel subsidie.

Het ministerie steunt danscentra met een regionale functie en ondersteunt dansprofessionals die samenwerking in de danssector stimuleren. Toelagen worden verstrekt door de kunstraad.

Het Finse toneel en Finse dans worden in het buitenland gepromoot door respectievelijk het **Finse Dans-** en het **Finse Theaterinformatiecentrum**.

Finland kent een uitgebreid scala aan muziekinstellingen, zowel voor amateurs als beroepsmusici. In het hele land worden festivals georganiseerd, zo'n 130 in totaal, waarvan het operafestival van Svonlinna een van de bekendste is.

Ook uit de Finse muziekwereld zijn overheidssubsidies niet weg te denken. Het rijk financiert de Nationale Opera (1 miljoen bezoekers per jaar) volledig en steunt 11 regionale operagezelschappen. 28 orkesten hebben momenteel recht op overheidssubsidie. De verantwoordelijkheid voor de financiering ervan berust bij de eigenaren. Dat kunnen gemeenten zijn, maar ook privé-organisaties. Componisten, tekstschrijvers, arrangeurs en uitvoerende musici kunnen in aanmerking komen voor een toelage.

Finse muziek wordt in het buitenland onder de aandacht gebracht door het **Finse Muziekinformatiecentrum FIMIC**.

Film

Het **Finse filmfonds** is een onafhankelijke stichting onder supervisie van het ministerie. Het ministerie benoemt het bestuur, de bestuursleden benoemen de directeur, de directeur stelt medewerkers aan. Volgens de overeenkomst met het ministerie, op grond waarvan het fonds wordt gesubsidieerd, gebruikt het fonds de subsidie behalve voor de productie van films en andere audiovisuele programma's ook ter promotie van de Finse filmcultuur. Het fonds verstrekt op zijn beurt subsidies voor productionele ondersteuning, vertoningen en distributie. Het geeft daarnaast geld aan Finse internationale filmfestivals die ook van nationale betekenis zijn.

Een raad voor de Filmkeuring en het Finse filmarchief ressorteren rechtstreeks onder het ministerie.

Amateurkunst en kunsteducatie

Finland voert een actief beleid op het gebied van cultuureducatie. Belangrijkste spelers zijn het ministerie en de kunstraad. Het ministerie beschouwt cultuur voor kinderen (het stimuleren van de creativiteit door onder meer culturele diensten) als een van zijn prioriteiten. Subsidies daartoe worden via de kunstraad verstrekt. De verantwoordelijkheid voor jeugdcultuur valt onder de directie Kunsten en Cultureel Erfgoed, dat subsidies verleent aan culturele instellingen en organisaties en aan verschillende kunstdisciplines. De directie Cultuur en Media is verantwoordelijk voor cultuureducatie via bibliotheken, media en film.

Aan de basis van dit beleid als geheel ligt een programma dat loopt van 2003 tot 2007. Zoals gebruikelijk treden lokale autoriteiten, organisaties en kunstinstellingen als uitvoerende instanties op, met daarin een voorname rol van *Taikalamppu* (de lamp van Aladdin), een netwerk van jeugdcultuurcentra. Speciale nadruk ligt onder meer op kinderfilms. Ter bevordering van cultuureducatie reikt het ministerie, tot slot, 'Kinderdagprijzen' uit. De kunstraad kent een Staatsprijs voor Jeugdcultuur.

3. RECENTE INITIATIEVEN

- in 2007 (op 5 december, om precies te zijn) viert Finland dat het 90 jaar onafhankelijk is van Rusland. Ter gelegenheid daarvan vinden allerlei festiviteiten rond zes thema's plaats, waar taal en cultuur er één van is. Cultuurminister Saarela is voorzitter van een speciale delegatie die de voorbereidingen coördineert.
- speerpunten van de kunstraad voor 2007 zijn multiculturalisme en verdere integratie van de regionale raden met de overkoepelende raad
- in november 2006 organiseerde Finland als voorzitter van de eu een bijeenkomst van de Europese raad voor Onderwijs, Jeugd en Cultuur in Brussel. Minister Saarela en onderwijsminister Antti Kalliomäki leidden de bijeenkomst. Onderwerpen: het aanwijzen van culturele hoofdsteden voor 2010 en van kandidaten voor 2011, bespreking van een onderzoek van de Europese Commissie naar de creatieve industrie en de economische aspecten van de cultuursector, bespreking van een actieplan van de eu ter promotie van uitwisseling van museumcollecties en de evaluatie van de Europees-Russische expertmeeting in september.
- De kunstraad reikt elk jaar staatskunstprijzen uit. Die gingen in 2006 naar componist Kay Chydenius, regisseur Katariina Lillqvist en (gezamenlijk) naar de artistiek leiders van het festival voor hedendaagse kunst anti en Johanna Tuukkanen.
- de raad reikte in augustus 2006 voor in totaal 360.000 euro aan (jaarlijkse) staatsprijzen uit aan 14 kwalitatief hoogstaande filmprojecten
- in 2005 heeft het ministerie een apart directoraat voor de export van Finse cultuur opgezet

4. CIJFERS

De totale uitgaven aan kunst en cultuur door de centrale overheid bedroegen in 2005 349 miljoen euro en in 2006 359,6 miljoen euro. Volgens de kunstraad komen gedetailleerde cijfers over 2006 in februari 2007 beschikbaar.

In 2001 gingen de volgende bedragen naar de verschillende kunstdisciplines (in euro's):

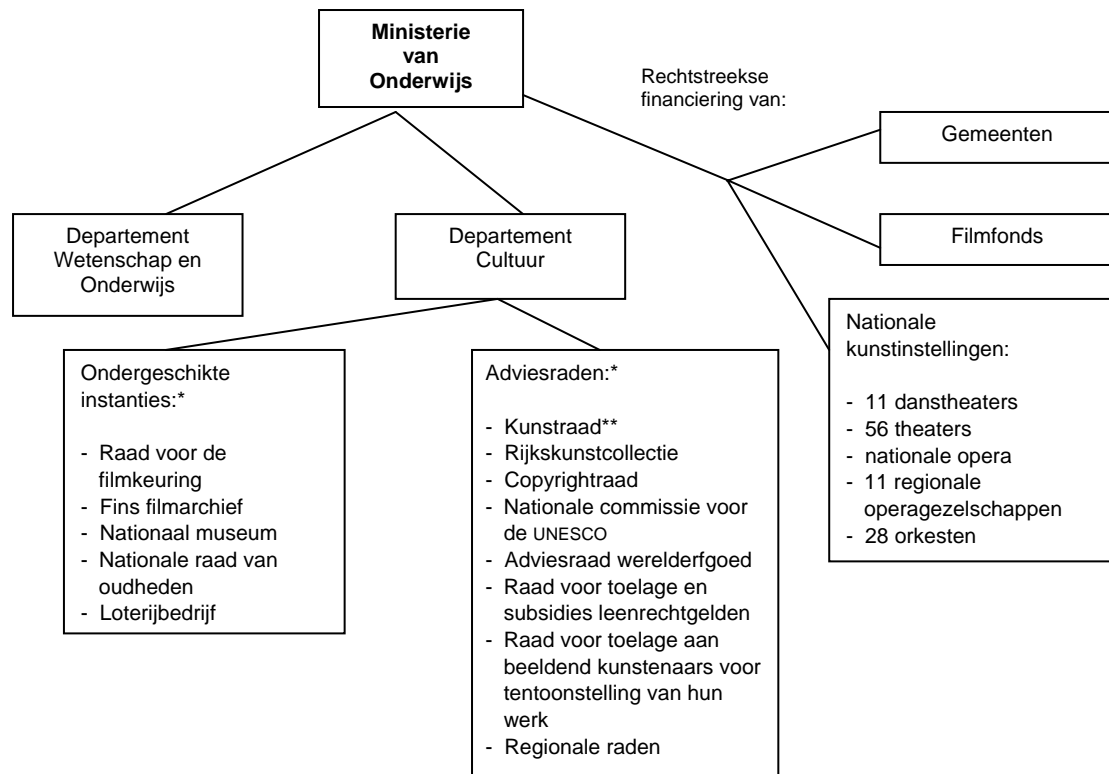
Architectuur	1.011.716
Beeldende kunst	5.369.928
Vormgeving	3.795.210
Fotografie	979.497
Muziek	55.066.949
Dans	3.255.233
Muziektheater	37.800.840
Theater	88.715.986

In 2000 keerde de Finse kunstraad in totaal 15,7 miljoen euro uit, in 2005 was dat 19,4 miljoen. Het aantal aanvragen bedroeg in 2005 meer dan 9000, waarvan er 2900 werden toegekend. 2094 personen en 144 organisaties ontvingen subsidie (sommige personen en instanties meerdere keren).¹¹

51,5 procent van het totaalbedrag dat aan kunst en cultuur wordt uitgegeven is afkomstig van Veikkaus, het staatsbedrijf dat de lotto, de toto en de wedkantoren beheert.

¹¹ Bron: Mitchell en Heiskanen 2006.

5. ORGANOGRAM KUNSTENBESTEL FINLAND

* Hier worden alleen de voor kunst en cultuur relevante directies genoemd.

** Kunstraad:

- 9 nationale raden voor de volgende disciplines: ambachten en design, architectuur, beeldende kunst, dans, film, fotografie, literatuur, muziek, toneel.
- 13 regionale afdelingen

Frankrijk

Frankrijk is een parlementaire republiek met twee kamers: een Senaat van – opeenvolgend tot 2010 – 346 leden en een Nationale Assemblee met 577 zetels. De president van de Franse Republiek wordt sinds 2002 voor vijf jaar gekozen; daarvoor was dat zeven jaar. Sinds 1995 is Jacques Chirac president, een van de kopstukken van de Union pour un Mouvement Populaire (ump), een samengaan van onder meer liberalen (voorheen udf) en neogaullisten (voorheen rpr). Chiracs tweede termijn loopt in maart 2007 af. De president heeft een relatief grote macht, zeker onder de huidige Vijfde Republiek met zijn uit 1958 stammende grondwet, doordat hij zowel staatshoofd als regeringsleider is. De huidige regering met vrijwel uitsluitend ump-politici wordt geleid door premier Dominique de Villepin.

In 1972 werd Frankrijk opgedeeld in regio's, momenteel 26 in totaal, die op hun beurt weer zijn onderverdeeld in 100 departementen – waarvan vier overzeese – en 36778 gemeenten. Frankrijk telt momenteel ruim 60 miljoen inwoners.

1. CULTUURBELEID

Voorgeschiedenis

In 1959 vroeg toenmalig president De Gaulle aan de bekende schrijver André Malraux om het hoofd te worden van een nieuw op te richten ministerie van Culturele Zaken. In die functie maakte Malraux onder meer naam met zijn plan om elk departement van een zogenaamd Maison de la Culture – een soort groot cultureel centrum – te voorzien, met als belangrijkste missie zoveel mogelijk mensen van kunst en cultuur te laten genieten (uiteindelijk werden er slechts negen gerealiseerd). Het decreet dat aan het ministerie ten grondslag ligt stelde al met betrekking tot zichzelf dat 'het verantwoordelijk is voor het toegankelijk maken van de belangrijkste kunstwerken der mensheid, in het bijzonder de Franse, voor een maximaal aantal mensen', Het ministerie – van '74 tot '76 een staatssecretariaat – heeft sinds 1978 overwegend Ministère de la Culture et de la Communication geheten.

In 1981 werd de socialist François Mitterrand tot president gekozen. Hij ontbond de rechtse regering en liet nieuwe kamerverkiezingen uitschrijven, waarbij de Parti Socialiste de absolute meerderheid in het parlement veroverde. Vervolgens benoemde Mitterrand de toen jonge socialist Jack Lang tot zijn minister van cultuur. Langs grootste wapenfeit is dat hij vrijwel onmiddellijk het budget van zijn ministerie wist te verdubbelen: 6 miljard francs in 1982. Van 1959 tot 1996 is het ministeriële budget verachtvoudigd.

Spraakmakend in de tijd van Lang en Mitterrand waren *grands travaux* als het Louvre, de Opéra Bastille en de Bibliothèque Nationale de France. Door alle ophef rond deze vaak behoorlijk controversiële projecten – vanwege de hoge budgetten, snelle besluitvorming en hoogdravende retoriek waarmee ze gepaard gingen – dreigde de rest van Langs beleid uit het zicht te verdwijnen, terwijl het beslist de nodige kwaliteit had. Zo besteedt het ministerie sinds Lang veel aandacht aan 'lagere' kunstuitingen als strips en popmuziek, kent Frankrijk door zijn optreden een vaste boekenprijs, kreeg de kunstsporing voet aan de grond (mede dankzij de admical, zie hieronder), heeft de Franse creatieve industrie – vooral de filmsector – binnen Europa een krachtige positie verworven¹² en is er ook buiten Parijs een bloeiende cultuursector; de lagere overheden hebben steeds meer ruimte en

¹² Olivier Donnat, kenner van het Franse cultuurbeleid, stelt in een artikel dat Jack Lang de esthetisch-educatieve as heeft laten profiteren van de commercieel-verstrooiende as. Lang liet weten dat hij ernaar streefde om bij de gemiddelde Fransman een 'behoefte aan cultuur' op te wekken, waarmee hij hoopte bij te dragen aan een culturele democratisering (Olivier Donnat, 'Politique culturelle et débat sur la culture', in *Esprit*, november 1988, p. 90-101).

middelen gekregen om een eigen cultuurbeleid te ontwikkelen, hiertoe tevens aangemoedigd door de pracht en praal van de Parijse *grands travaux*. Langs inspanningen om het cultuurbudget te verhogen zijn nooit tenietgedaan. Integendeel, zijn opvolgers hebben het alleen maar verder verhoogd, zodanig dat in 2002 het totale staatsbudget voor cultuur de magische grens van de 1 procent overschreed – een grote wens van ‘de minister in het rode colbert’.

De meest recente ministers hebben onder meer de nadruk gelegd op decentralisatie, meer seksegelijkheid in de kunsten en culturele diversiteit. Dat laatste aandachtspunt wordt vaak gekoppeld aan het fenomeen ‘culturele uitzondering’ – de bescherming van de culturele sector tegen al te vergaande commercialisering – vanuit de gedachte dat alle (sub)culturen van Frankrijk aan bod moeten komen. ‘De culturele uitzondering is geen “typisch Frans” begrip maar is een gevolg van de wil om alle culturen te beschermen. Vanuit dit punt bezien vormt het de basis van de culturele diversiteit,’ aldus ex-minister Jean-Jacques Aillagon in mei 2002. Toch lijkt Frankrijk veel alerter op dit punt dan veel andere Europese landen. In verband gebracht met het begrip *exception française* vertoont het fenomeen culturele uitzondering in Frankrijk gaullistische trekken: kunst als *force de frappe*.

Huidige situatie

Het nationale cultuurbeleid is momenteel de verantwoordelijkheid van de minister van Cultuur en Media (Culture et Communication), Renaud Donnedieu de Vabres (1954), benoemd op 31 maart 2004. Donnedieu de Vabres was eerder kamerlid namens de UMP en onder meer onderminister Europese Zaken in de eerste regering Jean-Pierre Raffarin. Hij is opgeleid als politicoloog, waarna hij de prestigieuze Ecole Nationale d’Administration volgde.¹³

De officiële aandachtsgebieden van het ministerie zijn bekende als het aanmoedigen van de scheppende kunsten, instandhouding van het nationaal cultureel erfgoed, steun aan de culturele industrie, participatie/educatie en culturele diversiteit. Een van de laatste trends is de zogeheten intercommunale samenwerking. Gemeenten en culturele organisaties krijgen van minister Donnedieu de Vabres een grotere zelfstandigheid. Het departement houdt zich daarnaast bezig met het management van openbare culturele instellingen, het stelt artistieke commissies en dergelijke samen en verdeelt financiële middelen over allerlei instanties en cultureel agenten, ook decentraal.

Hoe aanzienlijk de staatsinmenging in kunstzinnige aangelegenheden ook is, het Ministère de la Culture et de la Communication waakt ervoor zich persoonlijk in smaakkwesities te mengen en voert in die zin een beleid op afstand. De meeste sectoren van het ministerie beschikken over een *commission de sélection des directions artistiques* die personen voordraagt voor leidinggevende functies en die benoemingen al dan niet goedkeuren.

Een belangrijk instrument voor het decentrale cultuurbeleid zijn de **Directions Régionales des Affaires Culturelles (DRAC)**, die in 1977 in de diverse Franse regio’s zijn opgericht om decentraal het beleid van het ministerie uit te voeren. Speerpunten zijn de groei van de culturele sector, participatie, kunsteducatie en het versterken van de ‘culturele economie’. Alle dracs hebben een Conseil Artistique à la Création, waar kunstenaars voor meer lokaal georiënteerde projecten moeten aankloppen.

Ook kent Frankrijk het fenomeen **Convention de Développement Culturel**: een convenant tussen departement en een lagere overheid met betrekking tot de culturele ontwikkeling van een bepaald gebied. Buiten Parijs vinden we nog allerlei andere organisaties die een verlengstuk zijn van het ministerie, zoals de **Centres de Création Musicale**, die voor een wisselend percentage door Parijs worden gefinancierd.

¹³ Een aantal van zijn voorgangers: Jean-Jacques Aillagon (2002-2004), Catherine Tasca (2000-2002), Catherine Trautmann (1997-2000), Philippe Douste-Blazy (1995-1997), Jacques Toubon (1993-1995) en Jack Lang (1981-1986 en 1986-1993).

Wat de **internationale samenwerking** betreft, Buitenlandse Zaken heeft een Direction générale des relations culturelles, scientifiques et techniques. Cultuur en Media heeft een eigen Délégation au développement et aux affaires internationales.

Kunstsporing was in Frankrijk lange tijd een ondergeschoven kindje. Dit ondanks dat het land al sinds 1979 een Association pour le Développement du Mécénat Industriel et Commercial (ADMICAL) kent en het ministerie vanaf het bewind van Jack Lang in dezen aardig wat stimulerende maatregelen heeft genomen. Maar door de sterke traditie van staatssteun voor kunst en cultuur is sponsoring voor weinig kunstprofessionals werkelijk noodzakelijk geweest. Het departement heeft niet zo lang geleden een belastingmaatregel ingevoerd waardoor investeringen in de kunstsector nu voor 60 procent fiscaal aftrekbaar zijn.¹⁴

Op de site van het ministerie kunnen kunstenaars allerhande informatie vinden met betrekking tot advies en subsidies afkomstig van het departement, van decentrale overheidsinstanties of van zelfstandige fondsen.

2. KUNSTEN

De staat en de lagere overheden verstrekken rechtstreeks opdrachten aan kunstenaars, hoofdzakelijk op basis van de 1-procentsregeling. Verder zijn er sectorspecifieke instrumenten die hoofdzakelijk worden beheerd door enerzijds de Délégation aux arts plastiques (waaronder ook vormgeving valt), de Direction de l'architecture et du patrimoine, de Direction de la musique, de la danse, du théâtre et des spectacles (dmdts) en haar commissies; en door anderzijds een aantal nationale 'centra', zoals het Centre National des Arts Plastiques, het Centre National du Cinéma en het Centre National de la Danse. De diverse commissies van de dmdts en andere directies bestaan merendeels uit 10 tot 20 adviseurs, onder wie scheppende en uitvoerende kunstenaars, programmeurs en vertegenwoordigers van het ministerie. De leden worden gekozen voor twee jaar. De toegekende bedragen schommelen overwegend tussen de 3000 en 15000 euro. In 2001 verstrekte de centrale overheid 65 componisten een opdracht.

Werkbeurzen voor een tijdelijk verblijf in het buitenland kunnen onder meer worden aangevraagd bij het Bureau de la Formation des français à l'étranger van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Beeldende kunst en vormgeving

Het ministerie heeft maatregelen genomen ter verbetering van de levensomstandigheden van kunstenaars, zoals een gegarandeerd minimuminkomen voor freelancers (*intermittents de spectacle*), een regeling ingevoerd in 1965. Ook is er sinds 1977 een regeling die schrijvers, componisten, choreografen, ontwerpers enzovoort sociale voorzieningen garandeert. In 1997 startte de Franse overheid het project Nouveaux Service-Emplois Jeunes, dat onder anderen jonge kunstenaars vijf jaar lang overheidssteun biedt. Het departement biedt ook de nationale ambachten (*métiers d'art*) de nodige aandacht, onder meer via een speciale website. Sommige gemeenten, tot slot, onderhouden een aantal woon-werkwoningen.

Het **Centre national des arts plastiques** is de nationale pleitbezorger van de beeldende kunst in al haar facetten. Het beheert, bemiddelt en subsidieert. Wat dit laatste aangaat: het subsidieert vooral onderzoeksprojecten van kunstenaars, maar steunt 'bij wijze van uitzondering' ook kunstenaars die in financiële nood verkeren.

Het **Fonds National d'Art Contemporain (FNAC)** beheert alle kunstwerken – beeldende kunst, fotografie, toegepaste kunst en vormgeving – die de Franse staat sinds 1791 heeft aangekocht. De

¹⁴ 'Un nouvel élan pour le mécénat culturel', www.culture.gouv.fr/culture/actualites/politique/mecenas/mecenas.htm

werken worden er niet tentoongesteld maar beheerd: een situatie die vergelijkbaar is met het Nederlandse Instituut Collectie Nederland. Binnen- en buitenlandse musea en nationale instellingen kunnen de werken in bruikleen krijgen. Het fnac koopt continu kunst aan en richt zich daarbij vooral op jong talent en topwerk van gevestigde kunstenaars uit binnen- en buitenland.

Naar analogie hiermee hebben de meeste regio's een **Fonds Régional d'Art Contemporain (FRAC)**, een initiatief uit 1982 van minister Jack Lang. Deze hebben naast een vergelijkbaar takenpakket als het fnac de opdracht om de lokale bevolking kennis te laten maken met hedendaagse beeldende kunst.

Frankrijk telt meerdere officiële **Centres d'Art Contemporain**; in Parijs zijn dat de Galerie Nationale du Jeu de Paume en het Centre National de la Photographie. Het fameuze Palais de Tokyo kent sinds 2002 een Site de Créativité Contemporaine, volledig gewijd aan jonge kunstenaars.

Bouwkunst

Bouwkunst viel in het verleden onder het ministerie van onder meer Ruimtelijke Ordening, maar sinds de jaren negentig is het de verantwoordelijkheid van het ministerie van Cultuur, en wel van de Direction de l'architecture et du patrimoine. Deze houdt zich bezig met een breed scala aan activiteiten, van het voorzitterschap van de architectenbond, planologisch beheer en de promotie van de Franse architectuur, tot het toezicht op de landelijke opleidingen bouwkunde. Een groot deel van het beleid buiten Parijs wordt gevoerd door de dracs en de Services Départementaux de l'Architecture et du Patrimoine.

De **Cité de l'architecture et du patrimoine** opent in maart 2007 haar deuren in het oude Palais de Chaillot. Deze instelling heeft naast een museale ook een educatieve functie; zo kunnen architecten er een soort postdoctorale cursussen volgen. Verder organiseren de medewerkers ervan tal van debatten en andere activiteiten bestemd voor een algemeen publiek.

Podiumkunsten

Podiumkunstenaars kunnen behalve bij de dmdts van het ministerie ook aankloppen bij heel wat **kleinere, vaak onafhankelijke fondsen**, zoals het Fonds d'Action et d'Initiative Rock en het Fonds de soutien chanson, variétés, jazz.

Het **Centre National de la Danse** heeft eenzelfde takenpakket als het Centre National des Arts Plastiques, maar dan op het gebied van dans. Het laat ook kinderen en andere amateurs kennismaken met dans door middel van educatieve projecten op scholen en dergelijke.

Bij wijze van voorbeeld: de Opéra national de Paris (Opéra Bastille plus Palais Garnier) is een *établissement public à caractère industriel et commercial*. De organisatie valt onder de verantwoordelijkheid van de minister van Cultuur. Het bestuur van de nationale opera bestaat uit zes vertegenwoordigers van het ministerie, vijf leden namens de werknemers en vier experts gekozen op voordracht van het ministerie. Een groot deel – circa twee derde – van de financiering is afkomstig van het departement. Het Ensemble Intercontemporain ontving in 2004 maar liefst 97 procent van zijn budget van het ministerie. Dit subsidiepercentage ligt voor de 23 andere *orchestres permanents* lager.¹⁵

¹⁵ Rodolfo Parado-Lillo, *Cartographie nationale du spectacle vivant en 2004*, Ministère de la Culture et de la Communication, mei 2006. Een zeer waardevol document, dat duidelijk aangeeft hoe de financiële balans tussen ministerie en decentrale overheden ligt voor de honderden professionele orkesten, theaters, gezelschappen, circusscholen enz. die Frankrijk rijk is.

Film

De overheid steunt de filmsector onder meer via een belasting op bioscoopkaartjes en op tv-uitzendingen. Verder worden filmproducties die aan vooraf vastgestelde criteria voldoen vrijwel automatisch financieel gesteund, en selecteert een filmcommissie te subsidiëren projecten die niet aan deze criteria voldoen.

Het **Centre National de la Cinématographie**, in 1946 opgericht, valt onder het ministerie van Cultuur. Het speelt de rol van toezichthouder, steunt de Franse film- en audiovisuele industrie, probeert zoveel mogelijk personen met alle cinematografische en aanverwante producten te laten kennismaken en is verantwoordelijk voor het behoud van het cinematografisch erfgoed.

Verder is er nog een **Institut national de l'audiovisuel**, verantwoordelijk voor behoud en ontwikkeling van het nationale audiovisuele erfgoed (vooral radio en tv).

Het **Institut de Financement du Cinéma et des Industries Culturelles** (IFCIC), in 1983 onder Jack Lang opgezet, verstrekt kredieten aan filmproducenten en hun collega's uit de culturele industrie en adviseert deze over de financiering van hun projecten. Wat de culturele industrie betreft, Frankrijk kent net als Nederland een laag btw-tarief (5,5%) op boeken, films enzovoort, een vaste boekenprijs en verder quota voor Franstalige producties op tv en in de bioscoop.

Amateurkunst en kunsteducatie

Kunsteducatie en participatie zijn sinds Malraux altijd speerpunten van het Franse ministerie van Cultuur geweest. Minister Donnedieu de Vabres en François Fillon, indertijd minister van Onderwijs, hebben in januari 2005 een 'Plan de relance de l'éducation artistique et culturelle' in gang gezet. Hierop voortbordurend heeft het departement op 19 oktober 2005 een Haut Conseil de l'Éducation Artistique et Culturelle ingesteld, die zich meer dan zijn voorganger (het Haut Comité des Enseignements Artistiques) concentreert op een 'veralgemenisering van onderwijs in kunst en cultuur, die basisfactor van ons nationale en Europese saamhorigheidsgevoel. Dit alles in het kader van een waarachtig maatschappelijk plan dat als doel heeft respect voor de culturele diversiteit te laten samengaan met een behoud van de waarden van de Republiek'.¹⁶ Het ministerie werkt wat dit betreft nauw samen met de dracs, het ministerie van Onderwijs en de lagere overheden.

Verder hebben het cultuurdepartement en de minister van Jeugd en Sport op 31 oktober 2001 een convenant getekend over de culturele educatie van de Franse jeugd. Ook zijn er afspraken gemaakt met het ministerie van Landbouw (voor maatschappelijk-cultureel werk op het platteland), van Toerisme, van Volksgezondheid (voor onder meer cultuur in ziekenhuizen) en Justitie (culturele activiteiten in detentiecentra).

Veel culturele instellingen hebben educatieve programma's voor schooljeugd, zoals de Opéra national de Paris, die ook het project 'Opéra et Universités' heeft lopen. Dit biedt studenten de mogelijkheid de artistieke en zakelijke kanten van het bedrijf van nabij te bestuderen.

Voor een overzicht van veel initiatieven op het vlak van de nationale culturele educatie, zie de site 'Educart' van het ministerie, www.educart.culture.gouv.fr.

3. RECENTE INITIATIEVEN

- op 15 januari 2007 heeft France Télévisions met de Comédie Française een overeenkomst gesloten over het vertonen van toneel op de Franse televisie
- in december 2006 heeft het ministerie het startschot gegeven voor het project 'Ambition Réussite': schoolkinderen krijgen les over architectuur, stedenbouwkundige ingrepen en de gevolgen daarvan voor de leefomgeving

¹⁶ Zie www.culture.gouv.fr/culture/min/index-min.htm

- het cultuurdepartement roept bepaalde gemeenten uit tot 'Stad van de Beeldende Kunst', 'Filmstad', enzovoort
- jongeren onder de 18 hebben gratis toegang tot alle nationale monumenten en de 33 nationale musea. Sinds een paar jaar zijn 98 nationale monumenten en de nationale musea eens per maand op zondag buiten het toeristenseizoen gratis toegankelijk.
- er is sinds kort een 'cultuurcheque' voor jongeren van 15 tot 20 jaar
- het ministerie steunt traditiegetrouw ook het nationale circuswezen
- Jack Lang heeft begin jaren tachtig de aanzet gegeven tot 'nationale feesten' annex culturele manifestaties als het 'Fête de la Musique', 'La fureur de lire', 'La ruée vers l'art', 'Les arts au soleil' en 'Photopholies'. Dit gebeurde overigens niet zonder kritiek; vooral politiek rechts vond deze nationale cultuurfeesten te zeer naar het Frankrijk van vlak na de Revolutie van 1789 rieken. Toch kunnen vrijwel al deze initiatieven zich nog steeds in een aanzienlijke populariteit verheugen.
- het Maison des Cultures du Monde, in 1982 opgericht, is een centrum dat zich richt op de verspreiding van buitenlandse culturen in Frankrijk. Het wordt gefinancierd door het ministerie van Cultuur, Buitenlandse Zaken, de gemeente Parijs en de Alliance Française.
- een Centre d'Aide à la Gestion des Entreprises culturelles (cagec), gevestigd in Nantes, levert sinds 1982 diverse diensten aan culturele organisaties, zoals advies over de bedrijfsvoering, een soort payroll-service, enzovoort
- al sinds minister Jacques Duhamel (begin jaren '70) kent Frankrijk een 1-procentsregeling voor beeldende kunst in openbare gebouwen.

4. CIJFERS

- in 1996 bedroeg het budget van het ministerie 2,27 miljard euro; andere ministeries spendeerden 3,16 miljard aan cultuur en lokale overheden 5,27 miljard, waarvan 4,26 miljard voor rekening van de Franse gemeenten kwam
- in 2003 had het ministerie van Cultuur 2,5 miljard euro te besteden, de lagere overheden 4,1 miljard
- in 2005 bedroeg het budget van het departement 2,8 miljard euro, waarvan 25,9% naar overheidsinstellingen ging¹⁷
- in 2005 ging 1,04% van het staatsbudget naar kunst en cultuur¹⁸
- circa 60% van de overheidsgelden voor cultuur is afkomstig van gemeenten, departementen en regio's
- in 2003 subsidieerden de Franse overheden en fondsen voor circa 8,8 miljard euro; voor de sponsoring bedroeg dit bedrag 280 miljoen euro¹⁹
- in 2001 werkten 440.000 mensen op professionele basis in de Franse cultuursector
- Frankrijk kent ongeveer 150.000 culturele stichtingen (een vijfde van het totaal)

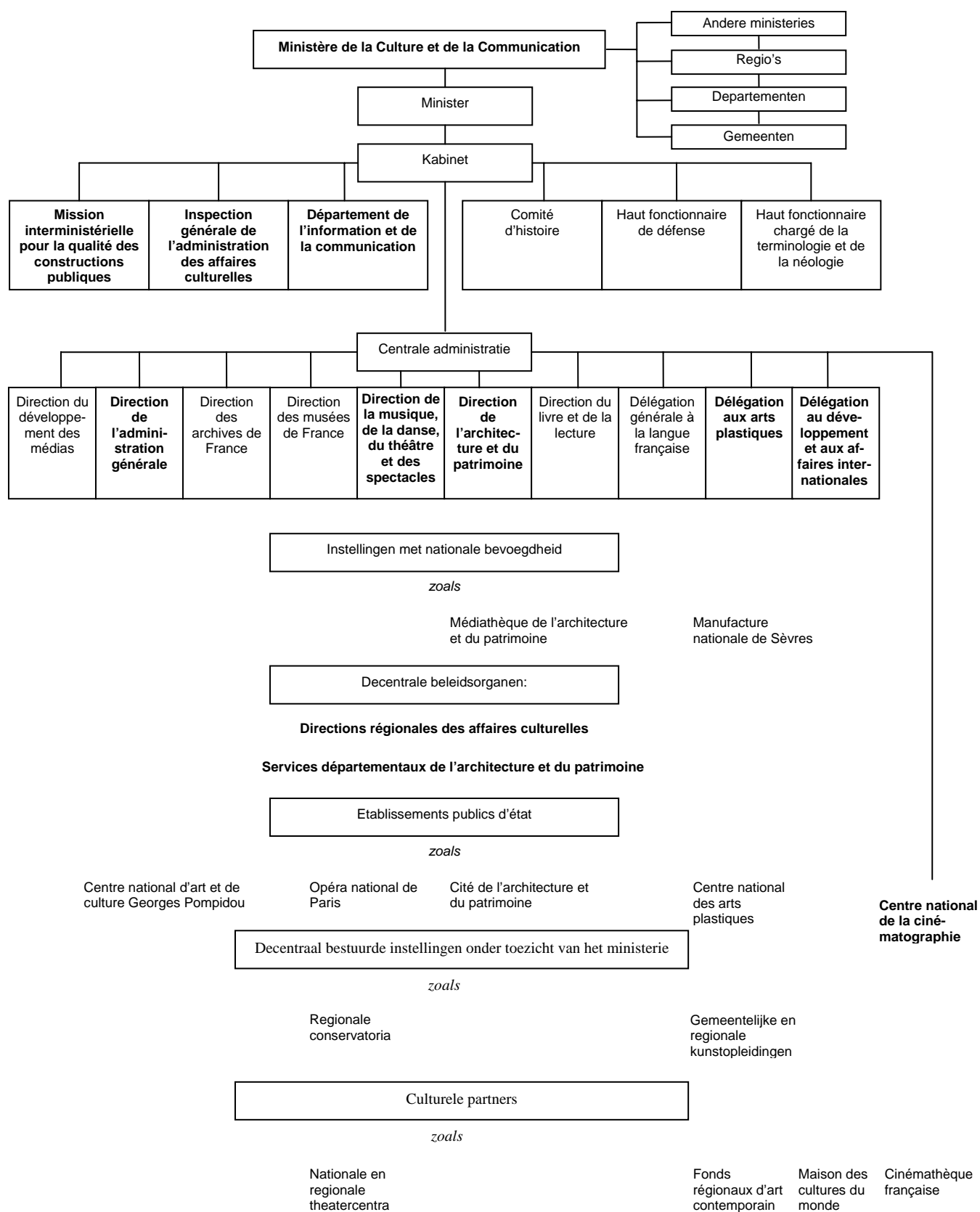
Cultuurstatistieken zijn verkrijgbaar bij onder meer het Département des Etudes, de la Prospective et des Statistiques en bij de Franse tegenhanger van de Boekmanstichting, het Observatoire des Politiques Culturelles in Grenoble (zie onder Adressen).

¹⁷ Bron: Ministère de la Culture de la Communication, *Mini chiffres clés 2006*, La Documentation Française, Parijs 2005

¹⁸ Bron: Arjo Klamer, Lyudmila Petrova en Anna Mignosa 2006, p. 85.

¹⁹ Bron: Xavier Greffe 2006, p. 38.

5. ORGANOGRAM KUNSTENBESTEL FRANKRIJK²⁰

²⁰ Bron: www.culture.gouv.fr/culture/min/index-min.htm.
De vetgedrukte directies e.d. zijn relevant voor deze rapportage.

Noord-Rijnland-Westfalen

Noord-Rijnland-Westfalen is een van de zestien deelstaten (*Bundesländer*) van de Bondsrepubliek Duitsland, een democratische federatie waar 84 miljoen mensen wonen. Sinds 2004 is Horst Köhler (1943) president van Duitsland. Premier sinds 2005 is Angela Merkel (1954). Federaal minister van Cultuur en Media is de tot pedagoog opgeleide Bernd Neumann (1942). Hij heeft geen eigen ministerie, maar valt rechtstreeks onder Merkel, voor wie hij als een soort adviseur optreedt. Zowel Merkel als Neumann is van de Christlich Demokratische Union Deutschlands (cdu).

Met zijn 34.000 km² is de deelstaat Noord-Rijnland-Westfalen groter dan veel Europese landen en even groot als Nederland. Het is de dichtstbevolkte en op drie na de grootste deelstaat van Duitsland. In Noord-Rijnland-Westfalen wonen 18 miljoen mensen; de hoofdstad is Düsseldorf.

Sinds 2005 is Jürgen Rüttgers (1951) van de cdu premier van Noord-Rijnland-Westfalen. Hij voert een coalitieregering aan van de cdu met de Freie Demokratische Partei (fdp). Het parlement, de *Landtag*, telt 221 zetels. Van 1994 tot 1998 was Rüttgers minister van Onderwijs en Onderzoek van de Duitse bondsregering.

Duitse deelstaten hebben een eigen grondwet en een zelfstandige, door de bevolking gekozen regering. Basis voor de politiek is de grondwet van de Bondsrepubliek. Via de Bondsraad (*Bundesrat*), een vertegenwoordiging van deelstaten met 69 afgevaardigden, waaronder zes van Noord-Rijnland-Westfalen, kunnen de deelstaten beslissingen van de federale regering proberen tegen te houden.

Noord-Rijnland-Westfalen is ingedeeld in vijf bestuurlijke regio's (*Regierungsbezirke*; Arnsberg, Detmold, Düsseldorf, Keulen en Münster), 31 districten (*Kreise*) en 23 stadsdistricten (*kreisfreie Städte*). De 396 gemeenten, inclusief de stadsdistricten, hebben op grond van de Duitse grondwet volledig zelfbestuur.

1. CULTUURBELEID

Voorgeschiedenis

Duitsland kent geen federaal cultuurbeleid. Dat betekent dat de Duitse deelstaten volledig vrij zijn in hun cultuurpolitiek. Ze voeren hun eigen beleid, subsidiëren naar eigen inzicht culturele instellingen en ondersteunen projecten van regionaal belang.

Het gedecentraliseerde cultuurbeleid gaat terug tot de tijd waarin de landen uit keizerrijkjes, deelstaatjes, monarchieën enzovoort bestonden. In het geval van Noord-Rijnland-Westfalen kreeg de decentralisatie een flinke impuls van de Britten, die de deelstaat na de Tweede Wereldoorlog bezetten. Omdat ze geen sterk machtscentrum meer wilden, verleenden ze de decentrale overheden veel autonomie.

Het decentrale cultuurbeleid is, tot slot, deels ook het resultaat van de Duitse hereniging van 1990, die diep in het cultuurbeleid ingreep. Na de hereniging droeg de Bondsregering de verantwoordelijkheid voor allerlei cultuurinstututen over aan deelstaten en gemeenten.

Cultuurbeleid bondsniveau

De Bondsrepubliek kent dus geen eigen cultuurbeleid. De federale minister voor cultuur beschikt over relatief weinig geld, macht en personeel, en de Bondsregering neemt initiatieven vooral ad hoc. De voornaamste invloed van de federale regering op cultureel gebied ligt op het terrein van cultuureducatie. Er bestaan wel enkele culturele instanties op bondsniveau: de Raad voor de Cultuur (*Kulturrat*) en twee *Kulturstiftungen* (één nationale en één voor de Länder).

De **Kulturrat** werd in 1981 opgericht als onafhankelijk samenwerkingsverband voor organisaties op het gebied van cultuur- en mediapolitiek. Anno 2007 is het een ‘overkoepelende organisatie van overkoepelende organisaties’ met 210 leden, verdeeld over acht sectoren, zoals beeldende kunst, film en media, muziek enzovoort. De raad coördineert het werk van de landelijke afdelingen, voert beslissingen van bestuur en directie uit, onderhoudt contacten met de politiek en ontwikkelt plannen en projecten. Medewerkers doen aanbevelingen en ontwikkelen standpunten. De Raad is aanspreekpunt voor de politiek, de bondsregering, de landsregeringen en de eu.

De **Kulturstiftung des Bundes** (2002) bevordert kunst en cultuur namens de federale regering. Zwaartepunt is de ondersteuning van innovatieve internationale programma’s en projecten. Een ander zwaartepunt is culturele uitwisseling en grensoverschrijdende samenwerking. Verder initieert en steunt de stichting projecten in alle kunstdisciplines. Ook ondersteunt het allerlei (nationale) fondsen, zoals het **Duitse fonds voor cultuurbevordering**, de **Stichting Kunstfonds** en een **Fonds voor de Podiumkunsten**. De stichting ontvangt jaarlijks zo’n 38 miljoen euro rechtstreeks uit de bondskas.

De **Kulturstiftung der Länder** (1987) koopt voor musea, archieven en bibliotheken in alle zestien deelstaten schilderijen, grafiek, beeldhouwwerken, foto’s en andere kunst aan. Ook probeert het ‘gaten’ te dichten die vanaf 1937 in openbare collecties zijn gevallen als gevolg van het optreden van het naziregime tegen de zogenaamde *Entartete Kunst*. De stichting wordt door de zestien deelstaten gefinancierd. Daarnaast ondersteunt ze met geld dat ze van de bondsregering krijgt belangrijke tentoonstellingen, zoals de Documenta in Kassel.

Cultuurbeleid deelstaatniveau en Noord-Rijnland-Westfalen in het bijzonder

In het algemeen beschikken de deelstaten binnen het federale en sterk gedecentraliseerde Duitse cultuurbestel over verschillende instanties die het beleid bepalen en uitvoeren. Dat zijn bijvoorbeeld lichamen met wetgevende bevoegdheden en/of zelfbestuur (parlementen, raden), cultuurministeries en raadgevende instanties. De omvang en de structuur van deze lichamen lopen sterk uiteen. In cultureel opzicht zijn er historische en regionale verschillen tussen de deelstaten, maar in allemaal ligt het zwaartepunt op cultureel gebied eerder op onderwijs dan op de kunsten. De ministeries van de deelstaten die cultuurzaken behartigen, zijn lid van de zogeheten **Kulturministerkonferenz**, die dient ter rijksbrede coördinatie van onderwijs- en cultuurzaken.

Deelstaat én gemeenten zijn er bij wet toe verplicht de cultuursector samen te financieren en te organiseren. In dat opzicht lijkt het beleid op dat van Finland. Maar de rol van de deelstaat is beperkt en bestaat uit tekorten aanzuiveren, voor structuur en samenwerking zorgen, ontwikkelingen stimuleren en subsidies verstrekken. In Duitsland is cultuurpolitiek in Duitsland namelijk eerst en vooral een kwestie van gemeentepolitiek. De gemeenten beslissen zelfstandig over cultuurzaken en financieren hun culturele voorzieningen nagenoeg zelf.

Organisatie

Sinds 2005 vallen cultuurzaken in Noord-Rijnland-Westfalen rechtstreeks onder de verantwoordelijkheid van de kanselarij waar de premier de scepter over zwaait, de **Staatskanzlei** (een soort ministerie van Algemene Zaken). Tot 2005 was cultuur de aangelegenheid van een ministerie van Arbeid, Sociale en Stadsontwikkeling, Cultuur en Sport. Met Sleeswijk-Holstein is Noord-Rijnland-Westfalen de enige deelstaat die geen eigen cultuurdepartement of -directoraat heeft. De nieuwe constructie leidde daarom tot een rel.

Noord-Rijnland-Westfalen kent een aparte staatssecretaris voor cultuur: Hans-Heinrich Grosse-Brockhoff (1949) van de cdu. Van 1992 tot 2005 was hij hoofd Cultuurzaken (*Kulturdezernent*) van de gemeente Düsseldorf. Op 1 juli 2005 werd Grosse-Brockhoff behalve tot staatssecretaris ook

benoemd tot hoofd van de staatskanselarij (vergelijkbaar met een secretaris-generaal op een Nederlands ministerie). Begin juli 2006 was hij alweer hoofd kanselarij af, maar hij bleef staatssecretaris van Cultuur.²¹

De beperkte financiële middelen die de deelstaatregering aan de gemeenten verstrekt, worden beheerd door de regeringen van de vijf *Bezirke*, die zelf nauwelijks over bevoegdheden op het gebied van beleidsontwikkeling beschikken en onder de verantwoordelijkheid van de minister van Binnenlandse Zaken van Noord-Rijnland-Westfalen vallen. Zij vormen het verlengstuk van de deelstaatregering. Ze controleren de boekhouding van de gemeenten, hun instanties keren de subsidies uit, geven vergunningen af, enzovoort. Verder voeren ze de maatregelen ter bevordering van kunst en cultuur van de deelstaat uit (theater, beeldende kunst, tentoonstellingen, muziek, media en literatuur) en zorgen voor duurzame ondersteuning van theaters en orkesten door middel van een tegemoetkoming in personeels- en materiaalkosten.

Samenwerkingsverbanden

Op deelstaatsniveau kent Noord-Rijnland-Westfalen de **Kunststiftung Nordrhein-Westfalen** en de **Kulturrat Nordrhein-Westfalen**. De Kunststiftung (opgericht in 1989), zowel politiek-maatschappelijk als financieel een grote speler in Noord-Rijnland-Westfalen, steunt jong talent, koopt onder meer kunstvoorwerpen aan die van bijzonder belang zijn voor Noord-Rijnland-Westfalen en ondersteunt financieel projecten op het gebied van beeldende kunst, muziek, theater en dans.

De Kulturrat van Noord-Rijnland-Westfalen (1996) is een onafhankelijk verbond van meer dan tachtig organisaties op het gebied van onder meer muziek, dans, theater, en beeldende kunst. Doelen van de raad zijn de kunst en cultuur te bevorderen en de positie van Noord-Rijnland-Westfalen op cultureel gebied te versterken.

Het nrw Kultursekretariat Wuppertal en het Kultursekretariat Gütersloh (zie voor een beschrijving van beide de beschrijving van het cultuurbeleid van steden en gemeenten hierna) worden structureel door het deelstaatsministerie ondersteund, zij het in bescheiden mate. Het ministerie zorgt vooral voor educatie en gratis instrumenten voor kinderen. Daarnaast bevordert het de samenwerking tussen steden ook door bijvoorbeeld theaters in Detmold, Neuss, Dinslaken en Castrop-Rauxel te ondersteunen. De gezelschappen die aan deze theaters verbonden zijn reizen rond, in tegenstelling tot de eigen gezelschappen van de gemeentes.

Cultuurbeleid gemeenten en steden

Wat de dominante rol van de steden in het cultuurbeleid betreft, is Noord-Rijnland-Westfalen geen uitzondering. De deelstaat heeft ongeveer twintig steden met minimaal 100.000 inwoners. Veel daarvan tellen er zelfs 225.000 (vergelijkbaar met het aantal inwoners van Utrecht) tot 1 miljoen. Dat heeft grote invloed op het aanbod van en de vraag naar cultuur, en Noord-Rijnland-Westfalen kent dan ook een rijk cultureel leven. Bonn, Keulen, Düsseldorf, Duisburg, Essen, Gelsenkirchen, Bielefeld, Aken en Wuppertal hebben allemaal een eigen operagebouw, en er staan stadsschouwburgen in onder andere Düsseldorf, Keulen, Bochum, Dortmund, Münster, Bonn en Krefeld. Verder wemelt het van de stedelijke orkesten. Sommige kleinere steden streven naar samenwerking, maar tussen grote steden als Keulen en Düsseldorf heerst een sterke rivaliteit.

Doordat de steden op zichzelf aangewezen zijn, bestaan er in Noord-Rijnland-Westfalen (zoals in heel Duitsland) allerlei plaatselijke initiatieven ter ondersteuning van kunst en cultuur, zoals radio- en

²¹ Grosse-Brockhoff maakte naam toen hij van 1981 tot 1992 in Neuss werkte en zich daar inspande voor het (ook door Nederlanders veelbezochte en gewaardeerde) openluchtmuseumpark Insel Hombroich en vanwege zijn bemoeienis met het gerestaureerde Shakespearetheater van Neuss.

tv-stations, samenwerkingsverbanden tussen bedrijfsleven en culturele instellingen, maatschappelijke groeperingen, civiele organisaties en verenigingen.

De kunstportefeuille van gemeenten wordt veelal beheerd door *Kulturdezernenten*. Zij zijn verantwoordelijk voor het cultuurprogramma en voor openbare kunstinstellingen als plaatselijke theaters, bibliotheken, muziekscholen, musea, enzovoort.

Samenwerkingsverbanden

Twee invloedrijke verbanden in Noord-Rijnland-Westfalen waarin middelgrote en kleinere steden samenwerken zijn het nrw Kultursekretariat Wuppertal (1974) en het Kultursekretariat Gütersloh (1980). Het **NRW Kultursekretariat Wuppertal** initieert, organiseert en financiert samen met de gemeenten en allerlei culturele instellingen kunstprojecten, festivals en programmareeksen op het gebied van theater, muziek, beeldende kunst, nieuwe media en literatuur. Het wordt door de gemeenten medegefinancierd (17.000 euro per jaar) en ontvangt projectsubsidies van de deelstaatregering en de Kunststiftung nrw. Afzonderlijke projecten worden vaak deels door private partners gefinancierd. In totaal bedraagt het projectbudget voor 2007 1,4 miljoen euro. Zie voor voorbeelden van projecten het overzicht met recente initiatieven.

Het **Kultursekretariat Gütersloh** probeert de samenwerking tussen de aangesloten kleine gemeenten te bevorderen met als doel het cultuuraanbod en de doelmatigheid te verbeteren, bijvoorbeeld door internationale gezelschappen verschillende van die steden te laten aandoen. Het ontvangt daarvoor subsidie van de landsregering, bijvoorbeeld in de vorm van projectsubsidies. Recente projecten zijn er op het gebied van dans, opera, muziek en muziektheater.

Andere samenwerkingsverbanden, namelijk tussen steden en *Kreise*, zijn de **Landschaftsverbände**, die alleen Noord-Rijnland-Westfalen kent. De deelstaat kent er twee: het Landschaftsverband Rheinland en het Landschaftsverband Westfalen-Lippe. Ze vervullen taken op het gebied van jongerenwerk, gezondheidszorg, onderwijs en cultuur. Bij dat laatste moet worden gedacht aan musea en archieven. Westfalen-Lippe heeft ook een muziekprijs en een prijs voor beeldende kunst.

2. KUNSTEN

Belangrijk is dat vrijwel alle disciplines naast de deelstaat- en gemeentelijke voorzieningen ook een 'freie Szene' (vrije *scene*) kennen. Die moet al het benodigde geld zelf bij elkaar sprokkelen, zowel voor podia, ensembles als gezelschappen, terwijl de podia en de instituten van de decentrale overheden het gebouw, het personeel en (al dan niet gedeeltelijk) de programmering financieren en het eigen personeel voor programmering inzetten (soms zelfs voor 'vrije producties'). Om die reden wordt er in Duitsland weinig door gezelschappen gereisd, voornamelijk door die uit de vrije scene.

Het onderstaande overzicht is gebaseerd op de website van de deelstaatregering. Omdat elke gemeente zijn eigen cultuurbeleid voert, is het onmogelijk om binnen het bestek van deze bijdrage een overzicht van de culturele activiteiten van de verschillende gemeenten te geven. Alle (grote) steden hebben echter websites die uitgebreid hun cultuuraanbod beschrijven. Wie in een zoekmachine de (Duitse) naam van de stad invoert, eventueel voorafgegaan door het woord 'Stadt' en gevolgd door de extensie '.de', komt vrijwel onmiddellijk op de gezochte site terecht. Zo wordt, in het geval van Keulen, meteen www.stadt-koeln.de gevonden. De *Kulturdezernente* van de gemeenten zijn vaak te vinden door een paar keer door te klikken. In het geval van Keulen levert drie muisklikken de naam van de Dezernent op: Georg Quander.

Beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst

De deelstaatregering van Noord-Rijnland-Westfalen ondersteunt kunstenaars met stipendia en helpt hen aan ateliers. Ook stimuleert ze tentoonstellingen en looft kunstprijzen uit, zoals een aanmoedigingsprijs voor jonge kunstenaars (bedragen van 5000 euro aan kunstenaars op het gebied van beeldende kunsten en media, podiumkunsten, componisten, architecten en vormgeving). Tot slot ondersteunt de regering musea, kunstverenigingen en ateliers en subsidieert ze de verschillende, eerder genoemde kunstorganen op deelstaatniveau (Kulturrat, kunststichting et cetera).

Op bondsniveau zijn architectonische aangelegenheden van oudsher een aangelegenheid van het bouwministerie; er bestond tot voor kort geen architectuurbeleid. Pas in 2000 werd er een rijksbrede Initiatiefgroep Architectuur en Bouwcultuur in het leven geroepen. Ook op deelstaatniveau komt de architectuur er bekaaid af. De site van de Staatskanzlei rept met geen woord over architectuur; architectuurbeleid vormt als zodanig geen thema en wordt door geen enkele instantie als kerntaak behartigd. Ook op het gebied van architectuur zijn steden en gemeenten de belangrijkste cultuurdragers; met een aandeel van 70 procent zijn ze de grootste publieke opdrachtgevers.

Podiumkunsten

Met name op toneelgebied kent Noord-Rijnland-Westfalen een levendige en creatieve vrije sector, vooral in het Roergebied en de Rijnsteden, maar ook in Münster en Bielefeld. Verschillende rondreizende gezelschappen bedienen de kleinere steden. Mede daardoor behoort Noord-Rijnland-Westfalen tot het centrum van de toneelcultuur in Duitsland.

Het **Ländesbüro Freie Kultur** geeft subsidies aan projecten op het gebied van 'Freie Kultur', waaronder theaterproducties, die aan strenge criteria moeten voldoen. Het bureau ontvangt subsidie van de landsregering. De regering kent daarnaast ook enkele projectsubsidies op toneelgebied. Ze komen vooral ten goede aan toneel dat zich over de grenzen van regio's heen beweegt, maar ook aan kleine theaters met beperkte inkomsten.

Spraakmakend zijn de Ruhrfestspiele Recklinghausen, de scenaristenwedstrijd 'Stücke NRW' in Mülheim, het tweejaarlijkse Theatertreffen (met een prijs voor onder andere het beste scenario) en de RuhrTriennale.

Noord-Rijnland-Westfalen kent enkele aan operahuizen verbonden balletgezelschappen en daarnaast enkele toonaangevende gezelschappen voor moderne dans. Vooral het **Tanzhaus NRW** in Düsseldorf en het **Choreographisches Zentrum** in Essen moeten in dit verband worden genoemd, en natuurlijk de wereldberoemde Pina Bausch en haar Wuppertaler Tanztheater.

De deelstaatregering ondersteunt de danssector met allerlei subsidies. Ze subsidieert eveneens het dansbureau (**Tanzbüro**) van de deelstaat en organiseert sinds 1994 samen met het bureau de Tanzmesse, dat een scala aan hedendaagse dansinitiatieven biedt.

Het orkestwezen in Noord-Rijnland-Westfalen kent drie niveaus. Er zijn 15 gemeentelijke symfonieorkesten, 3 orkesten op landsniveau en een scala aan onafhankelijke ensembles. Tot slot beschikt de Westdeutsche Rundfunk in Keulen over twee symfonieorkesten.

In de **Landesmusikrat** hebben zich de muziekorganisaties en -instellingen van Noord-Rijnland-Westfalen verenigd. De site van de raad biedt een overzicht van concertgebouwen, amateurgezelschappen en festivals in de verschillende steden.

Film

Voor de grote productiviteit van de filmindustrie van Noord-Rijnland-Westfalen van dit moment zijn verschillende oorzaken aan te wijzen: een groot aantal actieve producenten, ondersteuning van de industrie door de deelstaatregering, opdrachten van publieke en particuliere tv-zenders en het werk van de **Filmstiftung Nordrhein-Westfalen**.

Die laatste werd in 1991 opgericht. In hetzelfde jaar werden de subsidietaken van het Filmbureau van Noord-Rijnland-Westfalen naar de Filmstiftung overgeheveld. De jaarlijkse subsidiebegroting bedraagt rond de 36 miljoen euro, waarmee scenaristen, producties, regisseurs, distributeurs en bioscopeigenaren worden ondersteund. Het gaat om producties met uiteenlopende budgetten: bioscoop- en tv-films, fictie en documentaires.

De deelstaatregering stimuleert verder de kunstzinnige film, vooral door filmfestivals te ondersteunen, zoals dat voor korte films in Oberhausen, de Duisburger Filmweek, het internationale vrouwenfilmfestival van Dortmund/Keulen en ruim tien kinderfilmfestivals.

Tot slot zijn er vier gemeenten die een eigen organisatie kennen die zich met de productie van films bezighoudt: het Kölner Filmhaus, het Filmhaus Bielefeld, de Filmwerkstatt Düsseldorf en de Filmwerkstatt Münster.

Amateurkunst en kunsteducatie

Amateurkunst is een zuiver gemeentelijke aangelegenheid. Gemeenten subsidiëren amateurgezelschappen in uiteenlopende disciplines.

Het landsministerie ondersteunt kunsteducatie in Noord-Rijnland-Westfalen. Het stelt zich op het standpunt dat jonge mensen los van hun thuissituatie en woonomgeving de kans moeten krijgen om in aanraking met kunst en kunstprojecten te komen. Het vindt scholen daarvoor bij uitstek geschikt. Het heeft een programma 'Cultuur en scholen' opgezet. Daarmee kunnen kunstenaars en medewerkers van culturele instellingen en instituten betaald worden om op school mee te werken aan kunstprojecten. In 2006 bedroeg het budget voor dit programma 1,6 miljoen euro. Gemeenten stellen projecten voor, die door een onafhankelijke commissie worden beoordeeld. Van de circa 1600 verzoeken werden er in 2006 707 gehonoreerd. De site van het ministerie (www.nrw.de/de/landesprogram_kultur_schule) geeft een overzicht van projecten, onderverdeeld naar regio.

3. RECENTE INITIATIEVEN

- Essen is in 2010 Culturele Hoofdstad van Europa; eind januari 2007 maakte de deelstaatregering bekend dat ze ter ondersteuning eenmalig een subsidie van 1 miljoen euro geeft
- de Ruhr-Triennale in Bochum is een groot festival van voornamelijk podiumkunsten en muziek in het hele Roergebied, dat elk jaar van augustus tot oktober plaatsvindt en inmiddels een internationale reputatie heeft opgebouwd. De eerste triennale werd van 2002 tot 2004 gehouden en door een van de oprichters, opera-intendant Gérard Mortier, met succes afgesloten. Voor de tweede reeks (2005 tot 2007), is regisseur en hoogleraar Jürgen Flimm (1941) als leider aangezocht. Directeur van de editie 2008-2010 is dramaturge en directeur van de Wiener Festwochen Marie Zimmermann. Kenmerkend is de verbintenis met industrieel erfgoed: de concerten, opera's, dansvoorstellingen enzovoort worden opgevoerd in oude fabrieksgebouwen en machinehallen.
- Noord-Rijnland-Westfalen maakte op 26 januari 2007 bekend dat de deelstaatregering het budget voor kunsteducatie met ruim 3 miljoen euro verhoogt naar 4,2 miljoen euro.
- vanaf januari 2007 stort het ministerie van Kunst en Media van de Bondsrepubliek drie jaar lang in totaal 180 miljoen euro in een nieuw filmproductiefonds dat de hele bondsrepubliek ten goede komt

- 'Das 3. Ohr' is een in 2004 door het Kultursekretariat Wuppertal geïnitieerd, populair programma voor wereldmuziek
- in mei 2005 startte het Kultursekretariat samen met het cultuursecretariaat van Noord-Rijnland-Westfalen en de Kunststichting van Noord-Rijnland-Westfalen een fonds voor experimenteel muziektheater. Het fonds begon met 80.000 euro. De eerste productie ging in april 2006 in première.
- de zevende editie van het culturele, tweejarige uitwisselingsprogramma van Noord-Rijnland-Westfalen, ondersteund door het Kultursekretariat Wuppertal, is tussen 2005 en 2007 gewijd aan Turkije en draagt de titel 'Transfer Türkiye-nrw'
- de door de filmstichting gesubsidieerde film *Vitus* van regisseur Fredi M. Murer werd in januari 2007 geselecteerd als een van de negen kandidaten voor de Oscar voor beste buitenlandse film
- een door de Kunststiftung nrw ondersteund project waren de achtste 'Krefelder dansdagen', van 28 oktober tot 2 december 2006. Zwaartepunt: werk van jonge choreografen uit Noord-Rijnland-Westfalen.
- van 21 november tot 1 december 2007 vindt voor de veertiende keer het Impulse Festival plaats, dat door het Kultursekretariaat wordt ondersteund. Impulse is een theaterfestival met producties uit Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland. Locaties: Bochum, Düsseldorf, Keulen en Mülheim.
- voorbeeld van een recent initiatief van de Landesmusikrat: een workshop compositie van twee weken voor meisjes en jonge vrouwen, gehouden in oktober en november 2006

4. CIJFERS

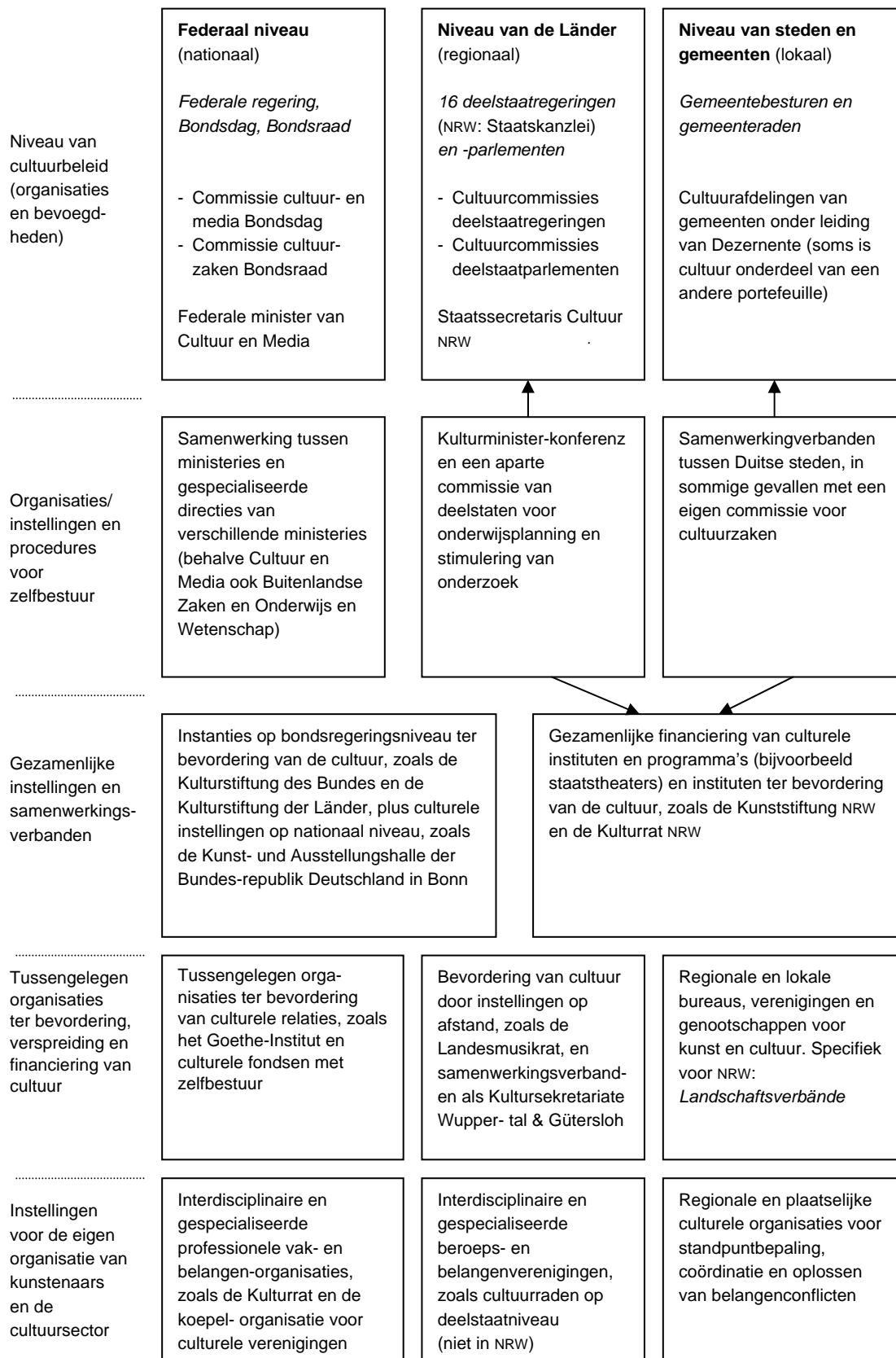
Het cultuurbudget van de Bondsregering voor 2007 bedraagt bijna 1,1 miljard euro. Het merendeel daarvan gaat naar culturele instellingen van nationaal belang.²²

In 2003 gaven de gemeenten in Duitsland in totaal 3,55 miljard euro uit aan kunst en cultuur, 43,19 procent van de uitgaven aan kunst en cultuur in heel Duitsland. De Länder en de stadsdistricten gaven 3,57 miljard uit (43,43 procent) en de Bondsregering was goed voor 1,1 miljard (13,38 procent). De totale uitgaven bedroegen dus 8,22 miljard euro. De totale uitgaven van Noord-Rijnland-Westfalen (Land én gemeenten) bedroegen 1,25 miljard euro. (De Landsregering betaalde daar slechts zo'n 70 miljoen euro aan mee.) Al zijn er nog vijftien andere deelstaten, Noord-Rijnland-Westfalen is goed voor bijna een zesde van de totale cultuuruitgaven van heel Duitsland. De deelstaat (inclusief gemeenten) besteedde 558,7 miljoen aan theater en muziek, 185,6 miljoen aan musea en tentoonstellingen en 15,3 miljoen aan film.²³

²² Bron: het overzicht van het volledige cultuurbudget van de Bondsregering op www.bundesregierung.de/nn_24668/Content/DE/Artikel/2006/11/2006-11-30-ausgaben-2007-bkm.html

²³ Bron: Statistische Ämter des Bundes und der Länder, *Kulturfinanzbericht 2006*, Wiesbaden 2006. Zie ook www.destatis.de/presse/deutsch/pm2006/p2960061.htm

5. ORGANOGRAM KUNSTENBESTEL NOORD-RIJNLAND-WESTFALEN

Bron: 'Profile Germany' in: 'Compendium of Cultural Policies and Trends in Europa', Raad van Europa, 2006 (7e editie). Zie www.culturalpolicies.net.

Verenigd Koninkrijk

Het Verenigd Koninkrijk is een constitutionele monarchie. Het parlement bestaat uit twee kamers: het lagerhuis of *House of Commons*, dat 646 zetels telt, en het Hogerhuis of *House of Lords*. De huidige premier is Tony Blair (1953) van de Labour Party. Hij is premier sinds 1997. Anno 2007 staat hij aan het hoofd van een meerderheidsregering: bij de verkiezingen van 2005 behaalde Labour een meerderheid van 66 zetels. De twee andere grote politieke partijen zijn de conservatieven (de ‘Tories’) en de liberaal-democraten.

Het Verenigd Koninkrijk bestaat uit drie landen in Groot-Brittannië (Engeland, Schotland en Wales) en uit het noordelijke deel van het Ierse eiland (Noord-Ierland), die elk een eigen geschiedenis en cultuur hebben. Het telt veertien overzeese gebiedsdelen. De vier constituerende landen waren oorspronkelijk onderverdeeld in graafschappen, maar hebben in de afgelopen jaren een andere bestuurlijke indeling gekregen, onder meer in *cities* (50 in Engeland, 6 in Schotland, 5 in Wales en 5 in Noord-Ierland). Engeland telt ruim 50 miljoen inwoners, Schotland ruim 5 miljoen, Wales een krappe 3 miljoen en Noord-Ierland ruim 1,7 miljoen.

1. CULTUURBELEID

Voorgeschiedenis

Arts Council

Kunst en cultuur worden in het Verenigd Koninkrijk voornamelijk door de staat gefinancierd. Het cultuurministerie financiert rechtstreeks enkele niet-ministeriële publieke organen, zogeheten ‘Non-Departmental Public Bodies’ of ndbp’s, die het kunstbeleid uitvoeren. De belangrijkste daarvan is de Arts Council. Sommige kunstdisciplines kennen een eigen ‘raad’; zo is er een Film Council, een Design Council enzovoort.

Het idee van staatsfinanciering van de kunsten in het Verenigd Koninkrijk stamt uit de jaren veertig. In 1940 werd de Council for the Encouragement of Music and the Arts (cema) opgericht. Deze raad verdeelde zowel overheids- als liefdadigheidsgelden. Onder invloed van de befaamde econoom John Maynard Keynes (1883-1946), die vond dat staatssteun voor de kunsten op gepaste afstand (‘arm’s length’) van politici moest plaatsvinden, ontstond in 1946 uit de cema de Arts Council of Great Britain. Daarmee erkende de Britse regering stilzwijgend dat ze de verantwoordelijkheid voor de ondersteuning van de kunsten op zich nam. De Arts Council is de belangrijkste machtsfactor in het Britse kunst- en cultuurbestel.

De rol van de Arts Council was in eerste instantie vooral reactief: gelden over kunstorganisaties en kunstenaars verdelen en zorgen voor ondersteuning en aanmoediging. Hoewel de reeks kunstvormen die de Arts Council ondersteunde tot 1965 groeide, bleef die enigszins beperkt. Poëzie, fotografie en jazz bleven bijvoorbeeld lang ongesubsidieerd.

De jaren zeventig werden gekenmerkt door toenemende subsidies en door een debat over kunstvormen die al dan niet financieel moesten worden ondersteund. Het waren ook de jaren van de opkomst van regionale instanties voor kunst en cultuur, die uiteindelijk als verbindende schakel tussen de Council en de regio’s zouden gaan fungeren. Inmiddels zijn er tien regionale councils (Regional Arts Boards), die tot doel hebben cultuur een vooraanstaande positie te verschaffen in de regionale ontwikkeling.

In de jaren tachtig stond de wens centraal de financiering en het bestuur van de kunsten drastisch te wijzigen. De regering bleef de kunsten ondersteunen, maar drong er bij kunstinstellingen op aan naar alternatieve financieringsvormen te zoeken. Daardoor kwam de staatsloterij (National Lottery) in 1994

als een geschenk. Sindsdien profiteert de culturele sector van deze extra geldstroom: zo'n 28 procent van de opbrengst van alle (kras)loten komt ten goede aan kunst en cultuur. In de eerste tien jaar van haar bestaan keerde de loterij in totaal zo'n 2,8 miljard euro uit.²⁴ Eerst ging het nog om kapitaalinjecties, bijvoorbeeld voor de bouw of verbouw van musea, later werden de gelden ook op andere manieren besteed, bijvoorbeeld aan commissies, speelfilms en individuele kunstenaars.

Cultuurministerie

Het merendeel van de twintig jaar na de Tweede Wereldoorlog verstrekten de ministerie van Financiën geld aan de Arts Council en aan musea. Vanaf 1965 kreeg het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen die taak toebedeeld. Uit dat jaar stamt het eerste echte rapport over het kunstbeleid (*Policy for the Arts*), van de toenmalige (en eerste) cultuurminister, Jenny Lee (1904-1988), die deze functie van 1964 tot 1970 bekleedde.

In 1990 vroeg de regering de Arts Council een nationale strategie voor kunst en media te ontwikkelen. Voor het eerst in zijn geschiedenis probeerde de raad tot een gecoördineerd beleid voor de financiering van de kunsten te komen. Het rapport uit 1992 dat daarvan het resultaat was, verdween in een la. Toch gaven de jaren negentig jaren fundamentele en structurele veranderingen te zien.

In 1992 riep de toenmalige conservatieve regering één ministerie in het leven dat verantwoordelijk werd voor de kunsten, de musea, de bibliotheken, het culturele erfgoed, de media, sport en toerisme: het Department of National Heritage. In 1997 doopte de nieuwe Labourregering het ministerie om in het huidige **Department for Culture, Media and Sport** (in het vervolg: **DCMS**).

Na een jarenlange bevrozing van de kunstuitgaven vergrootte de regering vanaf datzelfde jaar het staatsbudget, in ruil voor fusies van de ndpb's. Zo ontstond in 2000 de Film Council, waar verschillende filminstututen in opgingen. Het British Film Institute bleef onafhankelijk, maar ontvangt nu subsidie van de Film Council. De Crafts Council bleef eveneens onafhankelijk, maar krijgt nu subsidie van de Arts Council.

Schotland, Wales en Noord-Ierland

In 1994 besloot de Britse regering de taken en de verantwoordelijkheden van de Arts Council over te dragen aan drie afzonderlijke lichamen: de Arts Council of England, de Scottish Arts Council en de Arts Council of Wales. (Noord-Ierland had al sinds 1962 zijn eigen council.) Sindsdien regelt elk land zijn eigen zaken op het gebied van kunstsubsidies. Bovendien hebben Schotland, Wales en Noord-Ierland sinds 1998 weer een eigen parlement. Dat van Noord-Ierland werd al meteen in 2003 weer ontbonden, met als gevolg dat de Britse minister voorlopig verantwoordelijk is voor Noord-Ierse kunstzaken. Drie afzonderlijke wetten (de 'Acts') regelen voor Schotland, Wales en Ierland welke verantwoordelijkheden aan de Britse regering voorbehouden blijven.

Voor het overige is de relatie tussen de regeringen van de drie andere landen van het Verenigd Koninkrijk en hun respectieve councils vergelijkbaar met die van Engeland, zij het dat het kunst- en cultuurbeleid bij andere ministeries is ondergebracht.

In **Schotland** vallen cultuurzaken onder het ministerie van Financiën, met een minister voor Toerisme, Cultuur en Sport die samen met de Scottish Executive Education Department verantwoordelijk is voor beleid op het gebied van kunst, film, architectuur, cultureel erfgoed, het Gaelic, toerisme, sport en de betrekkingen met de Britse regering. In 2005 besloot de minister van de Cultuur tot een fusie van de Schotse Arts Council en Scottish Screen (het Schotse filminstituut) tot één organisatie: Creative Scotland.

²⁴ Dit bedrag is evenals de overige bedragen in dit stuk gebaseerd op een bedrag in ponden, met een omrekenkoers van 11 januari 2007 van 1 pond = 1,395 euro.

In **Wales** is de minister voor Cultuur, het Welsh en Sport verantwoordelijk voor kunst en cultuur, de musea, archieven en bibliotheken, de landstaal, cultureel erfgoed, sport en lichamelijke activiteiten, en loterijzaken. ndbp's zijn, behalve de Arts Council van Wales, de Welsh Language Board, een sportraad, de nationale bibliotheek van Wales, nationale musea en een designcommissie.

Noord-Ierland kent een ministerie voor Kunst, Cultuur en Recreatie (dcal). Het houdt zich bezig met kunst en cultuur, creativiteit, films, musea, bibliotheken, sport en recreatie, taal, diversiteitsbeleid en loterijzaken. Het dcal financiert verschillende ndbp's zoals de Arts Council, musea in Noord-Ierland, de museumraad en de Noord-Ierse film- en televisiecommissie (nifte).

Huidige situatie

Het 'arm's length'-principe is nog altijd leidend in de Britse relatie tussen de culturele en de overheidssector. Grof gezegd: het dcms zorgt voor de ontwikkeling en de implementatie van het kunstbeleid, de ndpb's voeren het uit.

Cultuurministerie

Sinds 2001 is Tessa Jowell (1947) minister van Cultuur, Media en Sport. Ze is Labour-afgevaardigde voor Dulwich en West-Norwood.²⁵ David Lammy (1972) is afgevaardigde voor Tottenham in het parlement en beheert sinds de verkiezingen van 2005 als onderminister de cultuurportefeuille. Lammy draagt in toespraken en artikelen zijn visie uit dat kunst in Groot-Brittannië voor iedereen toegankelijk moet zijn. In februari 2006 leverde hij kritiek op de Arts Council, wat leidde tot een conflict met de directeur, sir Christopher Frayling (1946). De voorzitter wordt overigens door de minister benoemd.

Een van de huidige speerpunten in het beleid van het dcms is ondersteuning van de creatieve industrie: industrie die drijft op creativiteit, vaardigheden en talent en die in potentie door de ontwikkeling van intellectuele eigendom welvaart en banen oplevert. Het dcms rekt de volgende sectoren tot de creatieve industrie en is daar verantwoordelijk voor: architectuur, film en video, kunst- en antiekdealers, mode, muziek, en podiumkunsten, radio en televisie. Doel is deze sectoren te stimuleren en het Verenigd Koninkrijk tot creatieve spil van de wereld te maken. Het ministerie doet dat onder meer door exportbevordering, door te zorgen voor opleidings- en ontwikkelingsmogelijkheden en door ondersteuning van regio's.

Het dcms stimuleert sponsoring van de kunsten door het bedrijfsleven door middel van de non-profitorganisatie Arts & Business. a&b is een landelijke organisatie met 12 regiokantoren. De site van dcms bevat een overzicht van verschillende kunstfondsen.

Arts Council

De ndbp's, vooral de councils, spelen in de constituerende landen nog steeds een vooraanstaande rol. De Arts Councils zijn de belangrijkste, maar nationale musea en bibliotheken zijn bijvoorbeeld ook ndbp's. Hun mandaat is vastgelegd in zogeheten *charters*. Een 'financieringsovereenkomst' (Funding Agreement) tussen het ministerie en de Arts Council bevat gezamenlijke doelstellingen, en de raad legt door middel van jaarrapporten verantwoording af.

De huidige prioriteiten van de Arts Council zijn: mensen stimuleren actief aan de kunsten mee te doen, kinderen en jongeren in aanraking te laten komen met kunst en cultuur, het (internationaal relatief hoge) aandeel van de kunsten in het bruto binnenlands product vast te houden, cultuur in regio's te stimuleren, kunst en cultuur het 'internationaal visitekaartje' te laten blijven en grotere deelname van minderheden aan cultuur.

²⁵ Jowell oogstte kritiek doordat de kosten voor de voorbereidingen van de Olympische Spelen in Londen in 2012 uit de pan zouden rijzen.

De Arts Council England subsidieert culturele organisaties met een structurele subsidie, die telkens voor drie jaar wordt verstrekt. Het gaat in totaal om 1100 organisaties (zie voor een overzicht www.artscouncil.org.uk/downloads/rfomaster3.doc), die in het seizoen 2006-2007 ongeveer 558 miljoen euro ontvangen. Nationale musea, zoals de National Portrait Gallery en het British Museum, zijn zelf ndpb's. Ze hebben dus dezelfde status als de Council en worden daarom rechtstreeks door het dcms gefinancierd (de enige uitzondering is de Tate Gallery). Daarnaast worden ze gesteund door lange rijen sponsors.

De Arts Council steunt initiatieven op het gebied van nagenoeg alle kunstdisciplines door middel van een toelagesysteem ('Grants for the arts'). Het doel van het Grants-programma is niet alleen ondersteuning van kunstenaars, maar ook het publiek de gelegenheid te geven met kunst en cultuur in aanraking te komen. Het programma kwam in de plaats voor een lappendeken aan regelingen. Zowel projecten als individuele kunstenaars komen ervoor in aanmerking. De Arts Council noemt als individuen die in aanmerking komen: kunstenaars, artiesten, schrijvers, organisatoren en curators. Organisaties die van het programma kunnen profiteren zijn lokale overheden en andere publieke organisaties, kunstcollectieven, partnerschappen, organisaties die normaal gesproken activiteiten ontplooiën die niet aan kunst gerelateerd zijn, maar met een cultureel initiatief komen, enzovoort. Voorwaarde voor toekenning is bewezen 'relevantie' voor het publiek.

Paradox huidige cultuurbestel

De paradox van het cultuurstelsel van het Verenigd Koninkrijk is volgens sommige insiders dat de bemoeienis van de politiek met de kunsten ondanks het arm's length-principe groot is. De politieke en sociale agenda blijkt bijvoorbeeld uit doelstellingen als grotere participatie van minderheden of uit het uitroepen van beeldende kunst tot speerpunt van het beleid (in Nederland zou dan een storm van protest opsteken), maar ook uit concrete zaken als de (fysieke) toegankelijkheid van theaters en andere cultuurtempels voor bijvoorbeeld gehandicapten.

Het hoge politieke gehalte van het cultuurstelsel wordt onder meer veroorzaakt doordat de Arts Councils (op landelijk, regionaal en lokaal niveau) tegelijk de subsidies verdelen én beleid maken. Door die verstrengeling kunnen ze hun beleid ook afdwingen. Een plaatselijke council kan van een theater eisen dat 15 procent van het publiek ervan van allochtone komaf moet zijn en dat het minstens twee projecten voor achterstandsgroeperingen moet brengen, op straffe van korting op de subsidie. Daarnaast is de gedachte dat de inhoud van het kunstbeleid in de politiek geen enkele rol speelt deels schijn. Als het dcms in 2007 herdenkt dat 200 jaar geleden de slavernij werd afgeschaft (zie recente initiatieven), dan gaat de Arts Council met dat thema aan de slag. Dezelfde politiek getinte doelstellingen van het cultuurbeleid treft men zowel aan op de site van het dcms als op die van de Arts Council.

Enkele ndpb's vermelden expliciet op hun website dat ze door het ministerie worden gesubsidieerd en welk bedrag daarmee is gemoeid. Ook noemen ze andere inkomstenbronnen. Uit de extensie 'gov' (voor 'government') in de webadressen van sommige van deze organen blijkt duidelijk de afhankelijkheidsrelatie met de overheid.

Organisatie

Het dcms verstrekt rechtstreeks financiële middelen aan musea, de Arts Council, de Film Council en de nationale bibliotheek (British Library). Het geeft geld aan in totaal zo'n 60 publieke lichamen, waaronder 34 in de cultuursector. Het is daarnaast verantwoordelijk voor de regulering van de film- en de muziekindustrie, radio en televisie, de staatsloterij, kansspelen en het verlenen van exportvergunningen voor kunstvoorwerpen.

In april 2002 werden de Arts Council en de regionale councils samengevoegd tot het enige wettelijke orgaan voor de bevordering van de kunsten in Engeland. In februari 2003 kreeg de nieuwe raad een bij zijn 'actieradius' passende naam: Arts Council England. Het doel was om door decentralisatie van de regionale afdelingen te komen tot betere service, kostenbesparing, flexibeler subsidiëring en betere mogelijkheden tot samenwerking met regionale overheden. De regionale afdelingen zijn Londen, Oosten, Noord-Oosten, Noord-Westen, Zuid-Westen, East-Midlands, West-Midlands, Zuid-Oosten en Yorkshire. De fusie gaf aanleiding tot verhitte discussies, omdat ze juist tot meer centralisme zou leiden. De raad wist het parlement er echter van te overtuigen dat dit niet het geval was.

Plaatselijke autoriteiten zijn verplicht een eigen kunstbeleid te voeren. Veel steden hebben een eigen Art Board of vergelijkbare instantie (zoals het 'Arts Team' in Birmingham of de 'Culture and Sport Unit' in Edinburgh). In sommige gevallen beschikken ze over eigen subsidieregelingen, ter aanvulling op die van de Arts Council.

2. KUNSTEN

Om iets te weten te komen over welke kunstdiscipline ook, is het raadplegen van de websites van de councils van de constituerende landen (zie Adressen) onontbeerlijk. De site van de Arts Council England vermeldt welke initiatieven hij op het gebied van deze disciplines ontplooit en biedt links naar vooraanstaande gezelschappen, culturele organisaties en dergelijke. Sites van deze begunstigden voeren in de meeste gevallen het logo van de raad.

Het overzicht van verschillende disciplines dat hierna volgt (en dat is gebaseerd op de site van de Arts Council) komt neer op een overzicht van de activiteiten per discipline. Heel veel verschil tussen wat er over de disciplines te melden valt is er niet, want de doelstellingen en de manier van financieren (het toelagesysteem) zijn globaal dezelfde. De disciplines die een eigen vertegenwoordigende instantie kennen (Film Council, Design Council et cetera), worden afzonderlijk behandeld, eveneens aan de hand van hun sites. In deze bijdrage over het Verenigd Koninkrijk wordt geen apart overzicht voor Wales, Schotland en Noord-Ierland gegeven; de situatie daar is, mutatis mutandis, dezelfde als die in Engeland. Voor informatie over deze landen wordt verwezen naar de sites van de respectievelijke raden ervan.

Behalve de Arts Council financiert ook de **National Endowment for Science, Technology and the Arts (NESTA)** de kunsten. nesta wordt volledig uit loterijopbrengsten gefinancierd. Per jaar investeert de organisatie ongeveer 31 miljoen euro rechtstreeks in bedrijven en in fondsen die door derden worden beheerd. De nadruk ligt op innovatie, vooral in wetenschap en techniek, maar nesta verstrekt bijvoorbeeld ook beurzen van 15.000 pond (ca. 20.000 euro) aan filmmakers.

Een bijzondere positie neemt de **British Council** in, de organisatie die wereldwijd de culturele betrekkingen van het Verenigd Koninkrijk behartigt en daartoe uiteenlopende activiteiten ontplooit, van het geven van adviezen aan personen en instellingen tot het bemiddelen bij samenwerkingsverbanden en het organiseren van culturele evenementen. De British Council subsidieert kunstenaars niet rechtstreeks, maar bijvoorbeeld wel in het kader van uitwisselingsprojecten. Jaarlijks ondersteunt hij zo'n 2000 evenementen op het gebied van kunst en cultuur. Het totale budget bedroeg in 2005 ruim 225 miljoen euro.

Beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst

Tot 2008 is hedendaagse beeldende kunst speerpunt van de Arts Council England. De raad komt in 2008 met een tienjarenplan voor deze discipline.

De verantwoordelijkheid voor architectuur behoort direct tot het dcms. Het ministerie laat zich op het gebied van architectuur adviseren door een commissie voor architectuur en de bebouwde

omgeving (**Commission for Architecture and the Built Environment, CABE**), opgericht in 1999. cabé, dat grotendeels door het ministerie wordt gefinancierd, adviseert klanten, aannemers, architecten en planologen, ondersteunt openbare instanties die architectuuropdrachten verstrekken, stimuleert onderwijs en onderzoek, en voert campagnes uit op het gebied van architectuur, design en de openbare ruimte. Concrete initiatieven: Building for Life, een programma ter promotie van betere huizenbouw; PROJECT, een nationaal subsidiestelsel samen met Arts & Business dat kunstenaars koppelt aan overheidsinstanties én de private sector; de uitreiking van de Prime Minister's Better Public Building Award voor architectuur, en de subsidiëring van 19 centra voor architectuur en bebouwde omgeving in Engeland (tussen 2006 en 2008 voor ongeveer 2,7 miljoen euro). Zoals al uit deze prijs blijkt, heeft premier Blair een bijzondere bemoeienis met architectuur. Uit 2000 stamt een rapport over betere openbare gebouwen, het *Better Public Buildings Report*, nadat Blair al in 1999 had opgemerkt: 'Goede ontwerpen moeten niet beperkt blijven tot vooraanstaande gebouwen in de grote steden: alle gebruikers van overheidsdiensten, waar dan ook, moeten van betere ontwerpen kunnen profiteren.'

The **Architecture Foundation** omschrijft zichzelf als een katalysator voor architectuur. De stichting organiseert debatten, tentoonstellingen, architectuurcompetities en dergelijke en wordt voor een groot deel gefinancierd door de Arts Council. De Council subsidieert, tot slot, ook de jaarlijkse week van de architectuur, die mede door het Koninklijk Instituut van Britse architecten wordt georganiseerd.

De **Design Council** wordt voor het overgrote deel gefinancierd door het ministerie van Handel en Industrie, wat voor de hand ligt omdat de Council zich vooral op het bedrijfsleven richt. De Design Council is het nationale beleidsorgaan op designgebied en bevordert de kennis van en aandacht voor design bij bedrijven en het publiek. De raad biedt ontwerpers én bedrijven praktische ondersteuning en stimuleert onderzoek en innovatie.

Podiumkunsten

De Arts Council maakt geen onderscheid tussen klassieke en populaire muziek. Volgens het overzicht op www.abo.org.uk/orch_home.php ontvangen nagenoeg alle professionele orkesten subsidie van de Arts Council, evenals de eigen orkesten van balletgezelschappen. Een uitzondering is het London Philharmonic, waarvan de site een lange lijst met sponsors laat zien. De site www.musicstank.co.uk geeft een uitgebreid overzicht van mogelijkheden voor financiering van (vooral populaire) muziek en verwijst allereerst naar de councils van de constituerende landen, maar ook naar alternatieven, zoals de National Founding for Youth Music en de brit Trust.

Het dcms noemt vijf nationale kunstgezelschappen (English National Opera, Royal National Theatre, Royal Opera House, Royal Shakespeare Company en South Bank Centre) die het zegt 'aan te moedigen topprestaties te leveren'. Deze gezelschappen zijn echter geen ndbp's en het dcms heeft er geen zeggenschap over. In werkelijkheid is er volgens insiders dan ook een discussie gaande of ze niet rechtstreeks via het dcms gefinancierd zullen gaan worden, in plaats van via de Arts Council.

De Arts Council ondersteunt een groot aantal nationale dansgezelschappen, die op de site van de raad worden genoemd. Een relatief nieuw verschijnsel zijn de regionale **dance agencies**, bedoeld om dans in de regio te stimuleren. Ze vallen veelal onder de paraplu van de tien door de Arts Council gesteunde nationale agencies.

Film

De **Film Council** ontplooit allerlei initiatieven ter bevordering van de Britse filmindustrie en -cultuur. Het heeft onder meer een fonds voor kwalitatief hoogstaande, innovatieve en commercieel aantrekkelijke scenario's (bijna 17 miljoen euro in drie jaar), een 'premiërefonds' voor populaire films

(ruim 33 miljoen euro in drie jaar) en een fonds 'nieuwe cinema' voor grensverleggende, innovatieve filmmakers, waaronder nieuw talent (bijna 21 miljoen euro in drie jaar). Loterijgelden gaan onder meer naar 'First Light' (voor digitale korte films), Skillset (voor opleidingsmogelijkheden) en naar regionale afdelingen voor productie, vertoningen, filmcommissies et cetera (ruim 11 miljoen euro per jaar).

Het **British Film Institute** maakt zich sterk voor de Britse tv- en filmcultuur. Het beheert een soort filmmuseum waar ongeveer 1000 films per jaar worden vertoond, organiseert samen met *The Times* het Londense filmfestival, beheert sinds 1935 het nationale filmarchief (zo'n 210.000 tv-programma's en 275.000 films), heeft een eigen boekenuitgeverij, brengt films op video en dvd uit, beheert een bibliotheek met onder meer 5000 periodieken, doet aan educatie, is uitgever van het tijdschrift *Sight and Sound* en brengt oude films opnieuw uit. Het instituut ontvangt per jaar ruim 7,5 miljoen euro van de filmraad.

Amateurkunst en kunsteducatie

Het DCMS en de Arts Council maken zich gezamenlijk sterk voor kunsteducatie. Voorbeelden van recente concrete initiatieven van de DCMS en Council tezamen zijn Artsmark, een prijs voor scholen die aandacht besteden aan alle kunstvormen; Creative Partnerships, een programma om jongeren in 36 achtergestelde gebieden in Engeland de mogelijkheid te bieden hun creativiteit te ontwikkelen; Arts Award, prijzen voor jongeren van 11 tot 25 om hen aan te moedigen zich verder te ontwikkelen in de discipline van hun voorkeur; en Youth Music, een muzieksubsidieprogramma voor kinderen tot 18 jaar (waar sinds 1999 jaarlijks zo'n 14 miljoen euro uit loterijopbrengsten naartoe gaat). Daarnaast helpt de Council de steden Telford, Durham, Bournemouth en Poole zich tot regionale centrum op cultuurgebied te ontwikkelen door er speciale voorzieningen voor kinderen en jongeren te treffen. Het DCMS is samen met het ministerie van Onderwijs het initiatief Music Manifesto begonnen: een groot aantal personen en organisaties uit de muzieksector probeert kinderen en jongeren met muziek in aanraking te brengen en zich muzikaal te ontwikkelen.

Van een onderscheid tussen 'hoge' en 'lage' kunst (amateurkunst) is wat de overheden betreft geen sprake: iedereen kan via zijn regionale afdeling van de raad een subsidie aanvragen. Van de strijd tussen regionale 'lage' en stedelijke (lees: Londense) 'hoge' kunst uit de jaren zeventig is dus geen spoor meer te bekennen. Op de site staat hoe subsidie kan worden aangevraagd en aan welke voorwaarden moet worden voldaan. Vanaf de site kunnen aanvraagformulieren worden gedownload.

3. RECENTE INITIATIEVEN

- in 2012 is Londen gastheer van de Olympische Spelen. Tessa Jowell is daarom tevens benoemd tot 'Minister of the Olympics'. Bij sommigen bestaat de vrees dat veel geld van het dcms naar de Spelen zal gaan en dat de kunstuitgaven daaronder te lijden zullen hebben.
- in 2007 is het 200 jaar geleden dat Groot-Brittannië de slavernij afschafte. Het dcms haakt daar met verschillende initiatieven bij aan
- in 2008 is Liverpool Culturele Hoofdstad van Europa
- de Arts Council organiseert het 'arts debate', een grootschalig programma waarin de waardering van het publiek voor de kunsten centraal staat, met als doel verantwoording van de uitgaven. Publieks- en wetenschappelijk onderzoek en een openbare discussie maken er deel van uit. De vijf belangrijkste thema's worden in februari 2007 bekendgemaakt, waarna het publiek er via de site over mee kan discussiëren.
- tussen 2003 en 2006 keerde de Arts Council zo'n 27 miljoen euro aan loterijgelden uit aan projecten ter stimulering van kunst in 19 steden

- in 2005-2006 keerde het Verenigd Koninkrijk ruim 10 miljoen euro aan leenrechtvergoedingen uit. Zo'n 35.000 auteurs staan geregistreerd en komen voor zo'n vergoeding in aanmerking. Er komen er elk jaar zo'n 1500 bij (zie www.plr.uk.co).
- na een proefproject in 2005 ging in 2005 'Own Art' van start, een initiatief van de Arts Council om particulieren de kans te geven hedendaagse beeldende kunst te kopen (schilderijen, fotografie, beeldhouwkunst, glaskunst et cetera). Ze kunnen daartoe een renteloze lening afsluiten. Zo'n 250 galerieën in heel Engeland doen mee. Schotland kent eenzelfde regeling.
- voorbeeld van een regionaal initiatief: de afdeling Zuid-Oost van de Arts Council kwam in oktober 2006 met 'Take it Away', een plan om met een rentevrije lening de particuliere aankoop van muziekinstrumenten te stimuleren
- de Arts Council ontwikkelt voortgezette dansopleidingen voor 11- tot 18-jarigen, samen met het ministerie van Onderwijs
- de Arts Council is bezig met een strategische herziening van instituten ter bevordering en ondersteuning van dans
- Decibel, een programma dat loopt vanaf 2003 en tot en met 2008, moet de diversiteit in de kunstwereld bevorderen door kunstenaars die afkomstig zijn uit Afrika, Azië en de Cariben betere kansen op een positie in de kunstsector te geven
- bij wijze van collectieve propaganda van het Schotse boek zorgt de Schotse Arts Council in februari 2007 in Edinburgh voor de verspreiding van 25.000 exemplaren van Robert Louis Stevensons *Kidnapped*

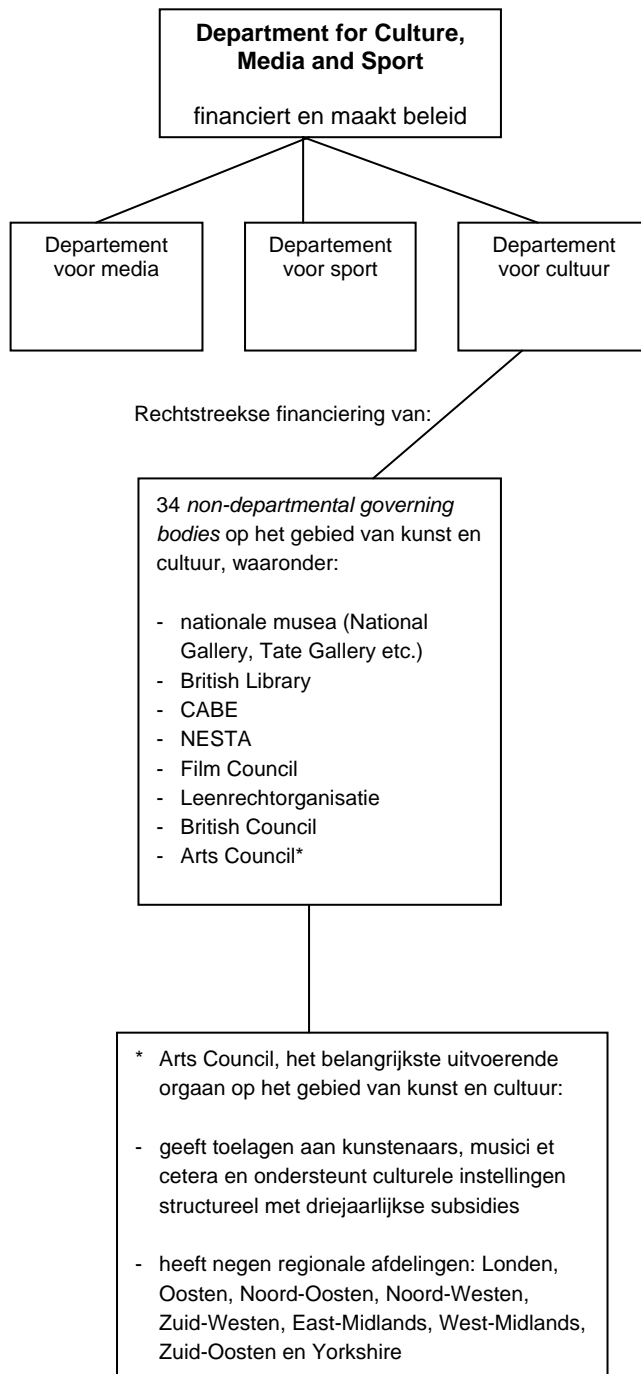
4. CIJFERS

In 2005-2006 bedroegen de uitgaven aan kunst en cultuur die via de councils werden gedaan in Engeland, Schotland, Wales en Noord-Ierland respectievelijk 474, 75, 36 en 15 miljoen euro. In 2003-2004 bedroegen de totale uitgaven aan kunst en cultuur in deze landen respectievelijk 8.409, 541, 237 en 138 miljoen euro.

In 2006 investeerde het bedrijfsleven 740 miljoen euro in de kunsten. 3 procent van de begunstigde instellingen ontvingen daarvan zo'n 75 procent.²⁶

²⁶ Bron: 'Private Investment in the Arts' van Arts and Business (www.aandb.org.uk).

5. ORGANOGRAM KUNSTENBESTEL VERENIGD KONINKRIJK

N.B.: Dit is de situatie voor Engeland. De verhouding tussen een beleidsmakend ministerie en een beleidsuitvoerende *council* is in Schotland, Wales en Noord-Ierland nagenoeg hetzelfde, zij het dat de Britse minister eigen bevoegdheden voor deze landen heeft.

Vlaanderen

België is een constitutionele monarchie die in drie grotendeels autonome gewesten is verdeeld: Vlaanderen, Wallonië en Brussel. Daarnaast zijn er drie taalgemeenschappen: Nederlands-, Frans- en Duitstalig. De gewesten zijn verantwoordelijk voor zogenaamde ‘grondgebonden’ sectoren zoals ruimtelijke ordening, economie, milieu, huisvesting en werkgelegenheid. De gemeenschappen gaan over ‘mensgerichte’ zaken als cultuur en onderwijs, een aantal onderdelen van volksgezondheid, taal en onderlinge samenwerking. Zowel gewesten als gemeenschappen kunnen een internationaal beleid voeren en verdragen tekenen. Alle gewesten en gemeenschappen hebben een eigen wetgevende en uitvoerende macht – de laatste in de vorm van een regering met een minister-president. Vlaanderen kent één regering voor zowel gewest als gemeenschap. Deze heeft ook zeggenschap over het Nederlandstalige gedeelte van Brussel. (De Vlaamse Gemeenschap is het Vlaamse gewest met daarbij de Nederlandstalige gemeenschap van Brussel.)

Heel België telt zo’n 10,5 miljoen inwoners, Vlaanderen om en nabij de 6 miljoen. Koning van België is Albert II. Het Federale Parlement bestaat uit twee kamers: een Senaat met 71 zetels en een Kamer van Volksvertegenwoordigers, 150 zetels groot. De Belgische federale regering wordt sinds 2003 voor de tweede achtereenvolgende keer geleid door Guy Verhofstadt (1953) van de Vlaamse Liberalen en Democraten (vld). De huidige regering is een coalitie van de vld, het Sociaal Progressief Alternatief (sp.a), Spirit, de Mouvement Réformateur en de Parti Socialiste.

De Vlaamse regering wordt geleid door Yves Leterme (1960) van cd&v (Christen-Democratisch en Vlaams). Dit kabinet trad aan in juli 2004 en is een coalitie van maar liefst vijf verschillende partijen: cd&v, n-va (Nieuw-Vlaamse Alliantie), vld, SP.A en Spirit.

1. CULTUURBELEID

Voorgeschiedenis

Rond 1970 begon Vlaanderen steeds meer autonomie te krijgen. In dat jaar vond er een grondwetwijziging plaats waardoor de Nederlandstalige gemeenschap van België een eigen minister van Cultuur kon benoemen en een Cultuurraad kon oprichten – in feite de voorloper van het Vlaamse parlement. Indertijd had de Vlaamse Gemeenschap alleen zeggenschap over culturele aangelegenheden.

In 1973 bekrachtigde het federale parlement een wet ter bescherming van ‘de ideologische en filosofische strekkingen’, het zogeheten Cultuurpact, waarmee in Vlaanderen en Wallonië het evenwicht tussen de verschillende bevolkingsgroepen kon worden gegarandeerd. Die aandacht voor de nationale ‘culturele diversiteit’ leidde tot een forse verzuiling van het Belgische en ook Vlaamse cultuurbestel.

De Vlaamse overheid heeft altijd veel aandacht voor cultuurparticipatie en democratisering gehad. Naar analogie met de Franse Maisons de la Culture, maar dan consequenter, kregen diverse Vlaamse gemeenten in de jaren zeventig een cultuurcentrum, gericht op ‘volksontwikkeling en cultuurspreiding’. Deze werden aangestuurd door een orgaan dat voor de ene helft uit gemeentelijke bestuurders bestond en voor de andere helft uit vertegenwoordigers van het culturele veld. Met het nieuwe Decreet lokaal cultuurbeleid (1 januari 2002) is het aantal cultuurcentra dat in aanmerking komt voor subsidie van de Vlaamse Gemeenschap sterk gedaald. In 2002 werden 61 cultuurcentra door de Gemeenschap erkend en ondersteund, een aantal dat sindsdien nog iets verder is gedaald (Van der Hoeven 2005: 28).

Huidige situatie

De federale staat gaat over de grote nationale kunstinstituten, zoals de opera De Munt, het Nationaal Orkest van België en de Musea voor Schone Kunsten, maar ook bijvoorbeeld over de – tot dusver vrije – boekenprijs. De gewesten (dus niet de gemeenschappen) zijn verantwoordelijk voor het onroerend cultureel erfgoed.

Het Vlaamse ministerie van Cultuur, Jeugd, Sport en Media is verantwoordelijk voor de bescherming en verspreiding van de taal, het roerend cultureel erfgoed, musea en andere cultuurwetenschappelijke centra, bibliotheken en fonotheken en dergelijke, jeugdbeleid, de scheppende kunsten (inclusief theater en film), sociaal-cultureel werk, media, sport en vrije tijd. De Vlaamse Gemeenschap heeft in de loop der jaren steeds meer zeggenschap over al deze aangelegenheden gekregen.

Een ander belangrijk doel van het huidige Vlaamse cultuurbeleid is een gestroomlijnde taakverdeling tussen centrale overheid, provincies en gemeenten.

De huidige Vlaamse cultuurminister Bert Anciaux (1959) was in het verleden advocaat. Daarnaast is hij al jaren actief in de Belgische politiek, onder meer als leider van de Volksunie, die in de loop van de jaren negentig de alliantie vormde met id21. Na het uiteenvallen van de Volksunie richtte hij samen met politici van id21 de partij Spirit op, wat staat voor Sociaal, Progressief, Internationaal, Regionalistisch, Integraal-democratisch en Toekomstgericht. Van 1995 tot 1999 was hij senator. Na een kort intermezzo als europarlementariër trad hij datzelfde jaar nog toe tot de Vlaamse regering als minister van Cultuur, Jeugd, Huisvesting, Stedelijk Beleid, Brusselse Aangelegenheden en Ontwikkelingssamenwerking.²⁷ Op 12 juli 2003 werd Anciaux benoemd tot federaal minister van Mobiliteit en Sociale Economie, een functie die hij na de verkiezingen van 13 juni 2004 verruilde voor een ministerspost op Cultuur, Jeugd, Sport en Brussel binnen de Vlaamse regering van Yves Leterme.

Organisatie

Het huidige ministerie Cultuur, Jeugd, Sport en Media trad op 1 april 2006 in werking; daarvoor viel de Administratie Cultuur onder Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. Het ministerie van Cultuur, Jeugd, Sport en Media is tegenwoordig als volgt georganiseerd: het Departement voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media bereidt het beleid voor de vier aandachtsgebieden voor die in de naam van het ministerie voorkomen. Daarnaast zijn er agentschappen. Dit zijn zelfstandige entiteiten, verantwoordelijk voor de uitvoering van het beleid. Binnen het kader van dit onderzoek zijn twee agentschappen relevant, om te beginnen het Agentschap Kunsten en Erfgoed, onderverdeeld in:

- Beeldende en audiovisuele kunsten, architectuur en vormgeving
- Muziek
- Podiumkunsten
- Letteren
- Internationaal

Dan is er nog het Agentschap voor Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen, onderverdeeld in:

- Volksontwikkeling en bibliotheekwerk (inclusief amateurkunsten)
- Jeugd

De minister werkt samen met een door hem zelf samengesteld ‘kabinet’, een soort college van persoonlijk adviseurs. Het hangt van de minister af in hoeverre hij zich in de keuze van zijn kabinet

²⁷ In die functie kwam Anciaux in de schijnwerpers te staan toen hij in 2001 besloot de Prijs der Nederlandse Letteren niet door de Belgische koning aan Gerard Reve te laten uitreiken vanwege diens omstreden partner.

door zijn politieke kleur of door een streven naar artistieke expertise laat leiden. Daarnaast is er zijn ambtenarenapparaat, dat hem net als de diverse meer externe beoordelingscommissies van advies dient. Vlaanderen kent van oudsher een nogal politiek-persoonlijk gekleurd cultuurbeleid, maar deze tendens lijkt de laatste jaren wat aan kracht in te moeten.

Het adviesstelsel van Vlaanderen is tweeledig: enerzijds voorziet het de minister en zijn ambtenaren van strategisch advies, anderzijds krijgt hij aanbevelingen over de toekenning van concrete subsidies. De minister is eindverantwoordelijk maar dient zijn besluiten grondig toe te lichten als hij de adviezen van enerzijds ambtenaren en anderzijds adviseurs negeert. Ook de eindverantwoordelijkheid voor de projectsubsidies ligt bij hem, waarmee zijn greep op het kunstenbestel wat dit betreft groter is dan die van zijn Nederlandse collega. De huidige Vlaamse minister van Cultuur is de laatste jaren regelmatig door vertegenwoordigers van het kunstenveld gekapitteld, onder meer omdat hij een fors aantal adviezen naast zich zou hebben neergelegd en te veel jonge veelbelovende gezelschappen naar de lagere overheden zou hebben doorverwezen.²⁸ Leden van beoordelingscommissies raken ook nog wel eens gefrustreerd omdat ze niet zelf kunnen beslissen over de hoogte van de toegekende bedragen; de tweede advieslaag – de ambtenaren van de minister – wijst geregeld een ander bedrag toe, waarna de minister de knoop moet doorhakken.

Een fors aantal commissies en raden bewaakt de kwaliteit van het ministeriële beleid door middel van deskundig advies, gevraagd en ongevraagd. Door dit grote aantal loketten en de rijke schakering aan werkbeurzen, projectsubsidies en dergelijke die deze te bieden hebben dreigt het gehele subsidiestelsel een onoverzichtelijke of zelfs bureaucratische indruk te maken. Zo konden Vlamingen bij het cultuurdepartement in 2006 projecten indienen ‘in het kader van het reglement voor de subsidiëring van participatie-, experimentele en bijzondere projecten, en hobbyverenigingen.’²⁹

De minister lijkt zich van deze situatie bewust te zijn en heeft de afgelopen jaren meermalen aangegeven het subsidiestelsel transparanter te willen maken, wat ondanks het Kunstendecreet van 2 april 2004 – in werking getreden op 1 januari 2006 – nog niet helemaal gelukt lijkt. Maar gezien de op stapel staande herindeling van het adviesbestel (zie hieronder) zal één en ander ongetwijfeld verder gestroomlijnd worden.

In de gehele Vlaamse kunstensector komen we gezelschappen tegen die structureel door het ministerie gesubsidieerd worden. De huidige ‘kunstenplanperiode’ loopt af in 2009. De ondersteuning van individuele kunstenaars vanuit het departement is vrij bescheiden maar zal de komende jaren toenemen.

De Vlaamse Gemeenschap subsidieert een aantal kunstinstellingen nominaal, waaronder het CultuurNet Vlaanderen (centrum voor ‘cultuurcommunicatie’), Internationaal Kunstcentrum deSingel, het Koninklijk Ballet van Vlaanderen, de Vlaamse Opera, het Vlaams Radio Orkest en Koor, het Muziekcentrum Vlaanderen en het Koninklijk Filharmonisch Orkest van Vlaanderen (deFilharmonie). In 2004 werden ze onderworpen aan een bescheiden audit.

Raden en commissies

In 1997 werd een aantal advieslichamen samengesteld. De **Raad voor Cultuur** bestaat uit dertien onafhankelijke deskundigen en zeven leden van twee andere centrale raden: de Raad voor de Kunsten en de Raad voor Volksontwikkeling en Cultuurspreiding. Daarnaast worden steeds twee leden uitgenodigd uit de Jeugdraad, Sportraad, Mediaraad en Toerismeraad. De leden van de raden worden

²⁸ Zie hierover o.a. Annick Schramme, ‘Gewikt en gewogen. Cultuurnota & Kunstendecreet’ in *Boekmancabier* 67 (zomer 2006) en Van Kerkhoven 2006.

²⁹ www.wvc.vlaanderen.be/letteren/documenten/mlp-zine17.pdf

voor vijf jaar aangesteld. De Raad voor Cultuur heeft een algemeen reflecterende taak; zijn adviezen zijn niet-bindend.

In *Memoranda 2004 voor de nieuwe Vlaamse regering. De toekomst van Vlaanderen; vragen voor een Vlaams Cultuurbeleid*³⁰ waarschuwt het adviesorgaan voor een te grote nadruk op de Vlaamse identiteit, die ‘zich richt tegen andere culturele eigenheden’, oftewel een ‘anti-democratische tendens die vertrekt van cultuur’ (p. 17). Dergelijke uitspraken duiden op een fenomeen dat de Nederlandse cultuursector veel minder kent: een nadrukkelijk gebruik van cultuuruitingen om een nationale c.q. regionale identiteit te bevestigen en verder vorm te geven. Er bestaat – dan ook? – geen officieel samenwerkingsverband tussen de Vlaamse en Waalse gemeenschap. De Vlaamse Raad voor Cultuur noemt dit ‘hallucinant en beschamend’ (p. 23). Hij pleit voor een Cultureel Akkoord tussen Vlaanderen en Wallonië en voor ‘een democratisch cultuurbeleid gericht op diversiteit’ (p. 19). Vervolgens dringt hij er – niet onverwacht – op aan dat de minister op constructieve wijze samenwerkt met zijn collega van Onderwijs, voortbordurend op een eerder vastgesteld ‘Protocol Cultuur en Onderwijs’.

De **Raad voor de Kunsten** adviseert over alle zaken die het kunstbeleid betreffen en over de gevolgen van dat beleid voor de kunsten. De raad wordt in zijn taken bijgestaan door een aantal beoordelingscommissies (zie hieronder). De Raad voor de Kunsten geeft, net zoals de Raad voor Cultuur en de Raad voor Volksontwikkeling en Cultuurspreiding, beleidsadviezen op verzoek van de regering of op eigen initiatief. De raad bestaat uit een voorzitter en 32 leden. De raden en sectorale commissies hebben een beleidsadviserende opdracht, terwijl de beoordelingscommissies zorg dragen voor een concrete uitspraak over de ingediende aanvragen.

De beoordelingscommissies die op grond van het Kunstendecreet in het leven zijn geroepen zijn de volgende: Kunstencentra en werkplaatsen; Festivals; Kunsteducatie; Sociaal-artistieke werking; Publicaties; Architectuur en vormgeving; Audiovisuele kunsten; Muziek; Theater; Muziektheater; Dans; Beeldende kunst. De bezetting hiervan varieert van een kleine 10 tot zo’n 15 leden. De adviescommissie Kunsten houdt toezicht op de werking van de beoordelingscommissies.

De **Raad voor Volksontwikkeling en Cultuurspreiding** geeft advies over volksontwikkeling, bibliotheekwerk, cultuurcentra en amateurkunsten, alsook over de effecten van ander beleid op deze terreinen. Deze raad kent voor elk van deze vier terreinen een commissie.³¹

Reorganisatie

In de loop van 2007 zullen bovenvernoemde raden met de Sportraad en de Mediaraad opgaan in een strategische adviesraad, de Raad voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media. Een structuur die voortvloeit uit het project Beter Bestuurlijk Beleid (bbb), een bestuurlijke hervorming die beleidsvoorbereiding, -uitvoering en advisering toevertrouwt aan afzonderlijke entiteiten en de Vlaamse administratie indeelt in 13 beleidsdomeinen. In het beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media is de beleidsvoorbereiding toevertrouwd aan het gelijknamige departement. De beleidsuitvoering ligt bij het Agentschap Kunsten en Erfgoed, het Agentschap Sociaal-Cultureel Werk, het Agentschap Sport (bloso) en de Vlaamse Regulator voor de Media. De beleidsadvisering zal worden waargenomen door een strategische adviesraad die, als alles volgens plan verloopt, mogelijk najaar 2007 officieel wordt geïnstalleerd. Hiermee komt er dus één adviesraad voor het beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media, terwijl er momenteel voor ieder onderdeel minstens één raad is.

³⁰ Een bundeling van de memoranda van de Raad voor Cultuur, de Raad voor de Kunsten, de Raad voor Volksontwikkeling en Cultuurspreiding, Cultureel Erfgoed, de Vlaamse Jeugdraad en de Vlaamse Sportraad.

³¹ De Vlaamse Mediaraad laten we hier buiten beschouwing omdat het werkveld ervan buiten het bestek van deze opdracht valt.

Lokaal - Brussel - internationaal

Vlaamse gemeenten kunnen plannen voor hun cultuurbeleid – inclusief die voor hun eventuele cultuurcentrum – indienen bij de Vlaamse Gemeenschap. De gemeenten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de plannen en krijgen daarbij meer vrijheid dan in het verleden. Ze hebben de mogelijkheid om met subsidie van de Vlaamse Gemeenschap een ‘cultuurbeleidcoördinator’ aan te stellen die een beleidsplan schrijft.³²

Cultuur Lokaal is het Vlaamse steunpunt voor lokaal cultuurbeleid, opgericht en gesubsidieerd door de Vlaamse overheid.

De Vlaamse cultuurcentra moeten niet verward worden met *kunstencentra* zoals Vooruit in Gent, die op onafhankelijke leest zijn geschoeid en de nadruk leggen op vernieuwing en internationale producties. Cultuurcentra en kunstencentra werken doorgaans nauwelijks samen.

De regio Brussel krijgt traditiegetrouw relatief veel cultuurgelden toegekend omdat het de hoofdstad betreft, die een maximale aantrekkingskracht op het buitenland dient te hebben.

Buiten de grenzen van de Gemeenschap werkt Vlaanderen vooral samen met Nederland – o.a. via de Taalunie, het Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland, de Brakke Grond en Huis deBuren –, de Franse regio Nord-Pas-de-Calais en de Duitse deelstaat Noord-Rijnland-Westfalen. Verder wil het departement de banden met o.a. Zuid-Afrika, Marokko, Turkije, Japan en nieuwe eu-lidstaten aanhalen en laat het zich inspireren door het internationale kunstbeleid van met name Scandinavië (inclusief IJsland).

2. KUNSTEN

Beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst

Beeldend kunstenaars lijken in Vlaanderen enigszins ondergeschoven kinderen te zijn. Minister Anciaux stelde in zijn beleidsnota voor 2004-2009 dat hun financiële ondersteuning dringend moet worden uitgebreid (2004: 29). Sindsdien is deze situatie wel verbeterd, mede dankzij het aangescherpte Kunstendecreet en de daarmee gepaard gaande ‘ontschotting’ van het Vlaamse kunstenbestel. Mogelijk heeft de achterstandspositie van deze kunstenaars iets te maken met het feit dat het Vlaamse cultuurbeleid traditiegetrouw meer gericht is op organisaties, die meer gewicht in de schaal kunnen leggen als het gaat om het versterken van de Vlaamse identiteit. Beeldend kunstenaars kunnen bij het ministerie verschillende soorten subsidies aanvragen, zoals ‘ontwikkelingsgerichte beurzen’, projectbeurzen en ‘subsidies creatieopdrachten’.

Het steunpunt **Initiatief Beeldende Kunsten** (ibk), in 2001 opgezet op initiatief van de Vlaamse overheid, is een bemiddelende instantie die los van de artistieke praktijk en onafhankelijk van het beleid reflecteert op en informeert over alle aspecten van de beeldende kunst. Het ibk verleent geen subsidies of beurzen.

Binnen het ministerie valt bouwkunst onder Architectuur en Vormgeving. Aanvragen op dit vlak kunnen worden ingediend door architecten- en ontwerp bureaus (ook landschapsarchitecten), architectuurorganisaties en individuele architecten, planologen, ontwerpers en ambachtslieden. De subsidieverzoeken worden tot de voornoemde reorganisatie beoordeeld door de commissie Beeldende en audiovisuele kunsten, architectuur en vormgeving. Er kunnen aanvragen ingediend worden voor onder meer een werkbeurs, een projectsubsidie, internationale activiteiten, een internationale projectsubsidie en een tegemoetkoming in reis-, verblijf- en transportkosten. Het agentschap Kunsten en Erfgoed publiceert een maandelijks *Nieuwsbrief Beeldende Kunst/ Architectuur*.

³² Het rapport *Overleg en advisering in het gemeentelijk cultuurbeleid* stelt dat ieder gemeentebestuur idealiter over een eigen adviesraad voor cultuurbeleid beschikt (Verté en Verhaest 2005, p. 7).

Het **Vlaams Architectuurinstituut** (vai) is een steunpunt voor eigentijdse architectuur waar iedereen kan aankloppen: architecten, onderzoekers, media, overheden en derden. Het vai verstrekt op verschillende manieren informatie over gebouwen, architecten, architectuurbibliotheken, publicaties, opleidingen en evenementen, en organiseert zelf activiteiten. Het instituut werkt zoveel mogelijk samen met lokale organisaties en partners uit de architectuurwereld. De concrete invulling van de steunpuntfunctie voor het vai wordt bepaald in een beheersovereenkomst met de Vlaamse overheid.

Bij het vai is tevens het **Centrum Vlaamse Architectuurarchieven** (cvaa) ondergebracht. Dit coördineert de opbouw van architectuurarchieven en de samenwerking tussen Vlaamse archiefinstellingen, en initieert onderzoek en publieksactiviteiten die betrekking hebben op het architectonische erfgoed.

Podiumkunsten

Anders dan de Nederlandse overheid keert de Vlaamse minister van Cultuur ook rechtstreeks projectsubsidies uit aan gezelschappen en individuele kunstenaars; er is dus geen Fonds voor de Podiumkunsten of een vergelijkbare instantie. Ook commerciële organisaties kunnen in aanmerking komen voor overheidssteun.³³ Het subsidiëren van interessante projecten die door de culturele industrie zijn geëntameerd is zelfs een officieel speerpunt van minister Anciaux (2004: 22). De oprichting van het eerder genoemde CultuurInvest valt binnen dit kader.

Het **Vlaams Theater Instituut**, ‘Steunpunt voor de Podiumkunsten’, vervult een belangrijke spilfunctie binnen de Vlaamse dans- en (muziek)theatersector.

Sinds de invoering van het Muziekdecreet (1999) is het aantal aanvragen muziek fors gestegen, mede door enthousiaste leuzen vanuit het departement als ‘Wij willen hits’. Die leverden tot schrik van de betrokken ambtenaren ook veel aanvragen van niet-professionele gezelschappen op.

Mede door de jarenlange nadruk op lokale, meestal vrij kleine cultuurcentra telt Vlaanderen weinig ‘echte’ concertzalen of grotere vlakkevloertheaters. Het huidige aanbod bestaat onder andere uit de Singel en het Augustinus Muziekcentrum in Antwerpen, het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel, het Concertgebouw Brugge en de Bijloke Concertzaal in Gent.

Film

Film viel in het verleden onder Wetenschap, Innovatie en Media maar is tegenwoordig de verantwoordelijkheid van Cultuur, Sport, Jeugd en Media. In zijn beleidsnota voor 2004-2009 geeft minister Anciaux aan dat hij binnen de audiovisuele sector vier speerpunten zal aanhouden: een breed en gevarieerd aanbod, permanente aandacht voor de ontwikkeling van Vlaams talent, de ‘keuze voor een selectieve steunpolitiek op basis van duidelijk geformuleerde prioriteiten’ en de uitstraling van de Vlaamse audiovisuele sector, ook internationaal.

Wat de subsidiëring van films, documentaires en dergelijke betreft: kunstenaars in deze sector kunnen zich voor ‘projectbeuzen reflectie en presentatie’ tot het ministerie zelf wenden.

Het belangrijkste meer onafhankelijke orgaan op dit gebied is het **Vlaams Audiovisueel Fonds**, in april 1999 opgericht als opvolger van het Fonds Film in Vlaanderen. Het vaf heeft de volgende doelstellingen:

- ondersteuning van audiovisuele producties: animatie, documentaire, experimentele mediakunst en fictie
- ondersteuning van de verdere vorming van professionals: werk- en studiebeurzen, opleidingen, ateliers

³³ Er is wel een Vlaams Fonds voor de Letteren (sinds 1999) en een Audiovisueel Fonds (sinds 2002).

- de verspreiding van Vlaams audiovisueel werk in binnen- en buitenland via Flanders Image, de 'promotiecel' van het fonds.

Hierbij blijft het niet; de filmsector kan verder nog aankloppen bij onder meer het **Initiatief Audiovisuele Kunsten** (iak), opgericht in het kader van de vernieuwing van het beleid in de Vlaamse av-sector. Het vervult een bemiddelende rol tussen die sector en de overheid.

Amateurkunst en kunsteducatie

De Vlaamse Gemeenschap subsidieert diverse instellingen en initiatieven op het vlak van kunst-educatie, waaronder jongerenorganisaties, instellingen voor sociaal-cultureel werk en lokale initiatieven. Minister Anciaux geeft aan veel belang te hechten aan het Vlaamse verenigingsleven (2004: 37).

Het ministerie heeft een 'protocol Cultuur-Onderwijs' gesloten met de collega's van het departement Werk, Onderwijs en Vorming.

De Raad voor de Kunsten stelt in het eerder geciteerde document *Memoranda 2004* dat er meer geld nodig is 'om de professionalisering, organisatieontwikkeling en kwaliteitszorg aan te pakken'. Ook is er sprake van 'een schrijnende behoefte aan specifieke en/of aanvullende opleidingen voor de kunsteducatie'.

Het **Forum voor Amateurkunsten** is het nieuwe overlegcentrum en de belangenbehartiger voor de amateurkunsten in Vlaanderen, waar de negen erkende amateurkunstenorganisaties bij zijn aangesloten.

Het Forum coördineert ook de Week van de Amateurkunsten en probeert de internationale samenwerking op dit gebied te stimuleren.

Het Vlaamse middelbaar onderwijs (leerlingen van 12 tot 18 jaar) kent sinds 1989 vier verschillende onderwijsvormen, waaronder Kunstsecundair Onderwijs. In dit kso krijgen leerlingen naast de basisvorming les in actieve kunstbeoefening. Het kso is gericht op doorstroming naar het hoger kunstonderwijs of naar een beroep in de culturele sector.

Anciaux heeft onlangs aangegeven dat hij per 1 februari 2007 meer nadruk wil leggen op participatie en culturele diversiteit (zie hieronder).

Bij het Vlaamse departement Onderwijs is een 'Cultuurcel' ondergebracht, **Canon** genaamd, die 'in een open, creatieve leeromgeving leerlingen, leerkrachten en vormingsmedewerkers op een actieve manier in contact wil brengen met kunst en cultuur' (vergelijk het Nederlandse project 'Cultuur en School').

De Vlaamse cultuurcentra zijn belangrijke aanbieders van cultuur aan scholen. Jaarlijks organiseren ze samen zo'n 5000 zogeheten Culturele Manifestaties per jaar, die door ten minste één miljoen kinderen en jongeren in schooltijd worden bezocht (Van der Hoeven 2005: 118).

3. RECENTE INITIATIEVEN

- onlangs heeft minister Anciaux aangekondigd dat hij zich per 1 februari 2007 zal concentreren op participatie en interculturaliteit. Dit onder meer door in Brussel een Vlaams-Marokkaans Culturenhuis vorm te geven en de van origine Marokkaanse Malika Abbad te benoemen tot adjunct-kabinetschef Brussel en Interculturaliteit.³⁴
- ondersteuningscentrum Re-Creatief Vlaanderen: een samenwerkingsverband ter bevordering van wetenschappelijk onderzoek naar cultuurbeleid vanuit de universiteiten van Gent en Leuven, de Vrije Universiteit Brussel en de Europese Hogeschool Brussel

³⁴ Ministerie van Cultuur, Jeugd, Sport en Media, 'Vlaams minister Bert Anciaux herschikt kabinet: focus op participatie en interculturaliteit' (persbericht), december 2006.

- CultuurInvest, actief sinds maart 2006, is een samenwerkingsverband tussen overheid (deelname 50 procent) en privé-investeerders voor onder meer korte- en langetermijninvesteringen in culturele ondernemingen, advies en andere steun. CultuurInvest werkt samen met het Vlaams Innovatiefonds en het federale Participatiefonds om cultureel ondernemers mede te financieren. Het startkapitaal bedraagt 20 miljoen euro. CultuurInvest valt onder de Participatie Maatschappij Vlaanderen. Initiatiefnemers waren minister van Cultuur Bert Anciaux, minister van Economie en Innovatie Fientje Moerman en minister van Financiën en Begroting Dirk van Mechelen.
- op federaal niveau is er het maatschappelijk fonds ‘Maribel’ om de werkgelegenheid in de culturele sector te stimuleren
- Vlaanderen wil snel werk maken van digitalisering in een aantal culturele deelgebieden, met name op het vlak van erfgoed (‘E-cultuur’)
- het Fonds Culturele Infrastructuur onderhoudt en verbetert de culturele infrastructuur (gebouwen en dergelijke) van Vlaanderen
- een Kunstenloket, in 2004 opgericht op initiatief van de sociale partners en de steunpunten in de artistieke sector, wordt gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap
- de oprichting van een nog verder vorm te geven Circuscentrum, vermoedelijk in Gent (initiatief van minister Anciaux)

4. CIJFERS

- het totale cultuurbudget van de Vlaamse overheid bedroeg in 2003 843,8 miljoen euro, waarvan 377,7 miljoen euro afkomstig was van de administratie Cultuur
- het budget van het departement cjsm bedroeg in 2003 maar liefst 1,93 procent van de totale overheidsbegroting.³⁵
- in 2007 kent de minister namens het Kunstendecreet in totaal voor 2.155.500 euro toe aan projectsubsidies (dus naast de structureel gesubsidieerde gezelschappen), aangevraagd door *organisaties*, als volgt verdeeld³⁶:

dans	450.000
muziektheater	230.000
muziektheater transversaal	27.000
theater	600.000
sociaal-artistiek	254.000
kunsteducatie	70.000
festivals	173.000
beeldende kunst	110.000
audiovisuele kunst	221.500
architectuur en vormgeving	20.000

- in 2006 gaf het ministerie 250.000 euro uit aan projectsubsidies beeldende kunst³⁷
- in de periode 2003-2006 ontvingen 30 ‘structureel erkende’ muziekensembles samen 9.101.000 euro

³⁵ Van der Hoeven 2005, p. 11. Maar, let op: er zijn tal van – nationale/federale – aandachtsgebieden die niet door de Vlaamse regering worden bestierd. Vergelijkingen met andere landen zijn in dezen dus eigenlijk niet mogelijk.

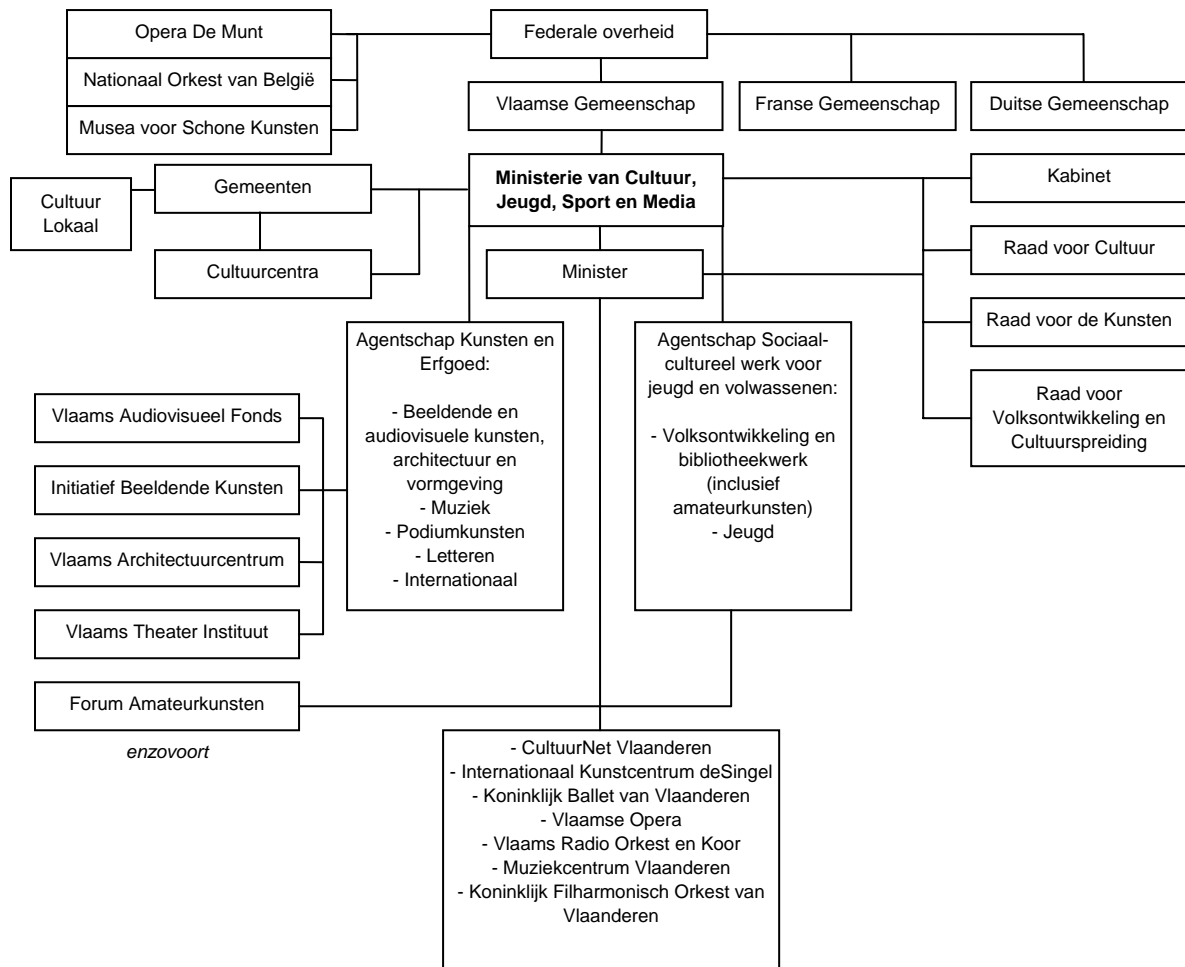
³⁶

www.wvc.vlaanderen.be/regelgevingcultuur/wetgeving/kunstendecreet/documenten_kunstendecreet/kunstendecreet_projecten_2007.pdf

³⁷ www.wvc.vlaanderen.be/regelgevingcultuur/wetgeving/kunstendecreet/overzicht_subsidies/index.htm#Project-subsidiesTweedejaarHelft

- in diezelfde periode waren er 17 structureel gesubsidieerde festivals voor een totaal van 2.190.000 euro, werden 5 ‘muziekeducatieve organisaties’ structureel gesubsidieerd (in totaal 1.735.000 euro) en waren er 8 ‘erkende’ concertorganisatoren, goed voor 908.000 euro subsidie
- aan muziektheater geeft het ministerie van Cultuur sinds 1997 onveranderd zo’n 250.000 euro uit³⁸
- de Belgische federale overheid levert slechts ca. 2,5 procent van het totale nationale kunstenbudget
- de Vlaamse Gemeenschap levert het grootste aandeel: in 2002 was dit 28,1 procent
- de nationale loterij droeg in 2002 slechts 0,9 procent bij: 27.776 euro³⁹

5. ORGANOGRAM KUNSTENBESTEL VLAANDEREN⁴⁰

³⁸ Raad voor Cultuur e.a., *Memoranda 2004 voor de nieuwe Vlaamse regering. De toekomst van Vlaanderen; vragen voor een Vlaams Cultuurbeleid*, p. 69-75.

³⁹ Els Baeten, Nikol Wellens e.a. 2006, p. 43.

⁴⁰ Alleen de voor dit onderzoek relevante agentschappen e.d. zijn weergegeven.

Zweden

Zweden is een constitutionele monarchie met één volksvertegenwoordiging: een parlement (Riksdag) met 349 zetels. Staatshoofd sinds 1973 is koning Karel XVI Gustaaf. Sinds 5 oktober 2006 kent het land een regering van de vier partijen van de rechtse Alliantie voor Zweden: Moderaterna (Gematigde Partij), Centerpartiet (Centrumpartij), Folkpartiet Liberanerla (Liberale Volkspartij) en Kristdemokraterna (Christen-democraten). Regeringsleider is premier Fredrik Reinfeldt (1965) van de Gematigde Partij. Met het aantreden van dit kabinet kwam een einde aan twaalf jaar sociaal-democratische regeringen onder leiding van Göran Persson. Zweden kent 3 zogeheten landsdelen – Norrland, Svealand en Götaland –, 21 regio's (*landsting*) en 290 gemeenten. Het land telt ruim 9 miljoen inwoners.

1. CULTUURBELEID

Voorgeschiedenis

In 1974 werd de Zweedse Cultuurwet van kracht. De Riksdag stelde daarbij acht richtlijnen op die samen een strategie vormden voor de ontwikkeling en ondersteuning van de nationale kunst en cultuur. In het regeringsrapport *Kunstenaars in de samenleving* (1975) werd geconstateerd dat een oplossing voor de verbetering van de financiële situatie van kunstenaars vooral gezocht moest worden in het vergroten van de afzetmarkt voor kunst.⁴¹ Desondanks ontstond er in de loop van de jaren zeventig een vrij uitgebreid systeem voor de financiële ondersteuning van individuele kunstenaars. Na 1997 is het aantal structureel gesubsidieerde kunstenaars drastisch teruggebracht.

In 1974 zag een Cultuurraad (Kulturrådet) – een soort Fonds voor de Podiumkunsten – het licht. Zweden had al sinds 1937 een Nationale Raad voor Openbare Kunst (Statens konstråd).

In 1994-95 werd het nationale cultuurbeleid geëvalueerd; men was redelijk positief maar stelde de doelen op een aantal punten bij. Zo besloot het departement speciale aandacht te schenken aan: het tegengaan van de negatieve gevolgen van commercialisering; cultuur en educatie; internationaal cultuurbeleid en culturele diversiteit. In 1998 nam het parlement vervolgens drie wetten aan, gericht op respectievelijk extra inspanningen voor literatuur en lezen; het versterken van de financiële en maatschappelijke positie van kunstenaars; nadruk op architectuur en vormgeving. In 2000 werden jeugdliteratuur en educatieve projecten in musea en op het gebied van dans aandachtsgebieden. Daarna stonden internationalisering, culturele diversiteit (meer dan 10 procent van de Zweden is immigrant) en decentralisatie centraal. Het ministerie besteedt ook nadrukkelijk aandacht aan seksegelijkheid. Er is recentelijk een aparte commissie voor seksegelijkheid in de podiumkunsten opgericht.

Ministerie van Cultuur

Van 1994 tot 2005 had Zweden een ministerie van Cultuur, dat in 2005 opging in een ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur. Dit vooral om de educatieve tak van het cultuurbeleid verder te ontwikkelen. Maar per 1 januari 2007 is er weer een zelfstandig ministerie van Cultuur, gecombineerd met Media en Sport. Minister is Lena Adelsohn Liljeroth (1955), net als premier Reinfeldt lid van de Gematigde Partij. Ze is de opvolgster van Cecilia Stegö Chilò, die vlak na haar aantreden in oktober 2006 alweer moest opstappen.⁴² Adelsohn Liljeroth werd in 2002 in de Riksdag gekozen na twintig jaar

⁴¹ Heikkinen, Merja, *The Nordic Model for Supporting Artists. Public Support for Artists in Denmark, Finland, Norway and Sweden*, p. 103.

⁴² Dit omdat ze zestien jaar lang geen kijk- en luistergeld bleek te hebben betaald. Ook Adelsohn Liljeroth heeft geen volkomen schone lei: zij werd in 1999 veroordeeld wegens illegaal wapenbezit.

lang freelance journaliste te zijn geweest. Ze heeft een behoorlijke staat van dienst als bestuurder van culturele instellingen.

Behalve over het Zweedse cultuurbeleid gaat de minister ook over media en sport. Onder cultuur vallen behalve de bekende aandachtsgebieden als cultureel erfgoed, podiumkunsten en dergelijke ook begrafenissen/crematies en religieuze gemeenschappen. Wat dit laatste betreft: de Zweedse overheid is traditiegetrouw alert op het respecteren van cultuur en religies van de diverse bevolkingsgroepen, met name van de Saami (Zweden telt circa 20.000 Saami). Er is een apart Saami-parlement dat onder het ministerie van Landbouw valt en daar opkomt voor de eigen – onder meer culturele – belangen. Cultuur en Sport vormen binnen het ministerie één sector. De mediaportefeuille is ondergebracht in een aparte sector.

De Zweedse overheid staat een cultuurbeleid op afstand voor.

Minister Adelson Liljeroth heeft begin 2007 laten weten veel aandacht aan jeugdeducatie te willen besteden, onder meer door een leesbevorderingsoffensief te starten, Zweden jonger dan 19 jaar gratis toegang tot musea te bieden en de theatersector extra geld te geven voor jeugdtheater.⁴³ Al deze en eerdere prioriteiten kwamen tot stand in overleg met Zweedse culturele instellingen en andere belanghebbenden.

Aandacht voor de regio's lijkt een constante factor te zijn. De filosofie hierachter is dat cultuur in eerste instantie voor meer werkgelegenheid zorgt en op de lange termijn de aantrekkingskracht, creativiteit en identiteit van een regio vergroot. Dit is ook de opdracht van de Stichting Cultuur van de Toekomst (Framtidens Kultur), die zich inzet voor langlopende projecten die de culturele positie van regio's moeten verstevigen. De regio's (*landsting*) beschikken over een grote autonomie.

Huidige situatie

Het Zweedse ministerie van Cultuur maakt een minder centralistische indruk dan bijvoorbeeld het Deense. De inzet op decentraal beleid wordt voor een buitenstaander al vrij snel zichtbaar. Zo is het departement bescheiden in omvang, zijn de diverse cultuurfondsen en -raden niet voorzien van het logo van het ministerie en lijken deze meer hun eigen gang te gaan. De huidige minister van Cultuur heeft te kennen gegeven zich nog meer tot de grote lijnen te willen beperken.⁴⁴

Maar op bepaalde punten houdt het departement aan oude tradities vast. Zo stelt het nog steeds bij de grote culturele instellingen een bestuur en een directeur aan, en stippelt het ministerie het beleid van deze instellingen op hoofdlijnen uit (maar het bemoeit zich niet met het dagelijkse artistieke bestuur ervan). Sommige van deze organisaties zijn een stichting om schenkingen te kunnen ontvangen, maar hun relatie met de regering verandert er in feite niet door. De Koninklijke Opera en de Koninklijke Schouwburg zijn vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid met de staat als enige aandeelhouder; de centrale overheid levert 70 tot 80 procent van de benodigde middelen. Deze organisaties doen dan ook nauwelijks een beroep op sponsors. Regering en parlement stellen zich vrij terughoudend op tegenover sponsoring; de artistieke autonomie van de gesubsidieerde organisaties mag niet in gevaar komen, zo luidt het argument. Grote culturele instellingen en gezelschappen ontvangen jaarlijks een door regering en parlement vastgestelde subsidie, kleinere via de Cultuurraad.

De ministeries van Cultuur, van Onderwijs en Wetenschap, Sociale Zaken, Justitie, Werkgelegenheid enerzijds en culturele instellingen en kunstvakbonden anderzijds voeren regelmatig overleg om de maatschappelijke positie van kunstenaars te versterken. Zo is een aantal jaar geleden geld van Sociale Zaken, bedoeld voor werkloosheidsbestrijding, overgeheveld naar Cultuur. En sinds 1996 zijn vier commissies bezig de financiële situatie van kunstenaars te verbeteren, onder meer door

⁴³ Kulturdepartementet, 'Förbättringar inom kulturområdet 2007' (persbericht), 8 januari 2007.

⁴⁴ Ibid.

de culturele arbeidsmarkt te stimuleren. De driehoek Sociale Zaken, Cultuur en Onderwijs wordt als cruciaal gezien.

2. KUNSTEN

Het Zweedse ministerie van Cultuur is niet in verschillende sectoren gesplitst. Er is alleen een onderverdeling in enerzijds Cultuur en Sport (hoofd Göran Blomberg) en anderzijds Media (hoofd Kerstin Persdotter). Ook wat de diverse cultuurfondsen/-raden aangaat is er geen duidelijke scheiding tussen de diverse disciplines. Vandaar dat we hier beeldende kunst, bouwkunst en podiumkunsten onder één noemer hebben gebracht. De filmsector kent wel een eigen beleidsdomein.

Beeldende kunst en vormgeving, bouwkunst en podiumkunsten

De **Cultuurraad** (Kulturrådet, 1974) subsidieert *projecten* op het gebied van theater, muziek, dans, literatuur, openbare bibliotheken, beeldende kunst, architectuur en musea (geen film), geïnitieerd door culturele *organisaties*. Hierbij wordt nauw gelet op de culturele diversiteit en een evenwichtige spreiding van het cultuuraanbod in geografische zin. Speciaal hiervoor zijn regionale kunstadviseurs benoemd, aan wie de Kulturrådet een deel van de benodigde financiën levert. De Kulturrådet fungeert tevens als een soort bureau van de culturele statistiek voor de Zweedse overheid en voorziet derden van informatie. In 2000 keerde de raad zo'n 135 miljoen euro uit.

De **Nationale Raad voor Openbare Kunst** (Statens konstråd, 1937) koopt hedendaagse kunst voor openbare overheidsgebouwen (in 2004 voor 37 miljoen euro). Ook kan de raad besluiten om tot 50 procent bij te dragen aan de financiering van kunst voor scholen, openbaar vervoer, enzovoort.

Bij het **Auteursfonds** (Sveriger författarfond) kloppen *individuele auteurs* (schrijvers, vertalers, illustratoren en kunstjournalisten) aan voor financiële ondersteuning, in de vorm van bijvoorbeeld een jaargeld voor de duur van 1, 2, 5 of 10 jaar. Aan hen wordt jaarlijks ook leengeld uitgekeerd.

Het **Kunstenaarsfonds** (Konstnärsnämnden) is er voor alle individuele kunstenaars die niet onder de voornoemde categorieën vallen. Het bestuur van het Kunstenaarsfonds bestaat uit maximaal elf leden. Deze worden benoemd door de regering; vijf van hen worden voorgedragen door kunstorganisaties. Criteria voor toekenning van financiële ondersteuning zijn: artistieke kwaliteit, de staat van dienst van de aanvrager en een beperkt inkomen. Verder wordt er gelet op geografische spreiding en een evenwichtige vertegenwoordiging van de diverse artistieke genres. Het fonds kent vier onderdelen:

- Fonds Beeldend Kunstenaars
- Werkgroep Componisten
- Werkgroep Musici en Zangers
- Werkgroep Theater, Dans en Film

Het Fonds Beeldend Kunstenaars telt maximaal dertien adviseurs, van wie zeven op voordracht. De leden van de drie werkgroepen worden benoemd door het bestuur van het Kunstenaarsfonds.

Een internationale afdeling van het Kunstenaarsfonds is **IASPIS**, een in 1996 ingesteld uitwisselingsprogramma voor een 'creatieve dialoog tussen beeldend kunstenaars in Zweden en de internationale beeldende kunstsector', aldus iaspis zelf. Het bureau bemiddelt voor Zweedse kunstenaars die in het buitenland op zoek zijn naar een atelier, biedt buitenlandse kunstenaars onderdak in Zweden, organiseert seminars en tentoonstellingen, geeft publicaties uit, enzovoort.

Wat bouwkunst betreft, individuele architecten komen niet in aanmerking voor een overheidssubsidie. De Cultuurraad financiert wel architectonische en stedenbouwkundige projecten. Het **Architectuurmuseum** (Arkitekturmuseet) in Stockholm vervult eenzelfde functie als het Nederlands Architectuurinstituut.

Concerten Zweden (Rikskonserter) is een nationale instantie met als opdracht heel Zweden van zoveel mogelijk kwaliteitsmuziek te voorzien. Het doet dat in samenwerking met decentrale muziekorganisaties en andere concertorganisatoren. Rikskonserter organiseert ieder jaar zo'n 50 tournees en 700 concerten, hoofdzakelijk op het gebied van klassieke muziek, volksmuziek en jazz. Verder streeft Rikskonserter ernaar de Zweedse muzieksector met behulp van zijn internationale contacten te verrijken. Maar ook kunnen musici en componisten er subsidies aanvragen. De organisatie beheert een eigen concertzaal en runt een eigen label, Caprice Records.

Het fameuze **Dansmuseum** in Stockholm heeft niet alleen een museale functie, maar biedt met zijn collectie, archief en Rolf de Maré Study Centre ook educatieve faciliteiten.

Podiumkunsten Zweden (Svensk Scenkonst) is een soort vakbond die opkomt voor de belangen van meer dan 100 Zweedse dans-, muziek- en theatergezelschappen en die ook cursussen en dergelijke verzorgt.

Het **Zweeds Instituut** (Svenska institutet) subsidieert internationale uitwisselingsprojecten op het vlak van kunsten, media en wetenschap. Het ressorteert onder het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Zweden kent ook een **Instituut voor Taal en Folklore** (vergelijkbaar met het Nederlandse Meertens Instituut).

Maximaal 157 kunstenaars ontvangen tot hun dood een jaarlijks stipendium van de Zweedse overheid. Daarnaast zijn er eregelden die tien jaar lang worden uitgekeerd. In 2001 waren dat er 102, à circa 12.000 euro.

Film

Het **Zweeds Filminstituut** (Svenska Filminstitutet, opgericht in 1963) heeft namens de staat een overeenkomst afgesloten met de video- en filmindustrie en tv-zenders. Deze loopt van 1 januari 2006 tot en met 31 december 2010. Het instituut legt bij de toekenning van subsidies de nadruk op de productie en distributie van kwaliteitsfilms, met name voor kinderen en jongeren, en een verbeterde toegang voor gehandicapten tot film(theaters). De laatste jaren zijn er ook regionale filminstituten opgezet, zeventien in totaal. Bovendien is het instituut nauw betrokken bij de conservatie en promotie van het Zweedse cinematografische erfgoed. In 2004 gaf de staat 21,1 miljoen euro aan de productie en dergelijke van films uit, in 2006 19,3 miljoen.

Amateurkunst en kunsteducatie

Sinds de opsplitsing van 1 januari 2007 van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in twee aparte ministeries is het niet meer helemaal duidelijk wie verantwoordelijk is voor het onderdeel kunsteducatie, aldus een medewerker van het nieuwe ministerie van Onderwijs en Wetenschap. Vooral omdat het jeugdbeleid deels is overgeheveld naar het – eveneens nieuwe – ministerie van Integratie en Seksegelijkheid (minister Nyamko Sabuni).

‘De nationale strategie is de verspreiding van kunst en de educatie van iedereen, op lokaal niveau gaat het erom de mensen te laten participeren,’ aldus Ants Viirman, adviseur van de Vereniging Zweedse Gemeenten en Regio’s.⁴⁵ In de ogen van het ministerie is het belangrijkste doel van kunst en cultuur het verbeteren van de kwaliteit van het bestaan van alle Zweden, en het benadrukken van maatschappelijke waarden als democratie en tolerantie. De economische mogelijkheden van kunst en cultuur worden niet benadrukt. Het belangrijkste is alle Zweden toegang tot cultuur te verschaffen en dan vooral kinderen, gehandicapten, ouderen en mensen met een lager inkomen. Sinds het seizoen 2004-5 bieden veel nationale musea gratis toegang tot hun vaste collecties. Vrij bijzonder is dat Zweden een netwerk van culturele jeugdcentra kent, die deels gefinancierd worden door de centrale overheid. Deze geeft opvallend veel geld uit aan kunsteducatie (zie hieronder). Beleid op het gebied van amateurkunst is grotendeels gedelegeerd aan de lagere overheden.

3. RECENTE INITIATIEVEN

- docenten-bibliothecarissen: sinds 2003 maakt het ministerie geld vrij voor dit initiatief, waarbij derden wegwijs worden gemaakt in bibliotheken, op websites, enzovoort
- 2005 was het Jaar van de Vormgeving, 2006 werd door het departement Cultuur uitgeroepen tot Multicultureel Jaar en 2007 is het Jaar van de Jongerencultuur
- het ministerie heeft een theaterpool opgericht waarmee repetities en repetitieruimtes van acteurs en gezelschappen kunnen worden gefinancierd.
- in 2004 werd besloten om de disciplines theater en muziek extra geld toe te kennen voor de pensioenopbouw van de betrokken kunstenaars.
- bilaterale fondsen voor samenwerkingsprojecten van Scandinavische landen
- Zweden neemt actief deel aan *Ars Baltica* (culturele uitwisseling en samenwerking tussen de Baltische staten)
- Zweedse vakbonden en werknemers zijn in 2002 samen met het ministerie een langlopend project gestart dat ‘Cultuur op de Werkvloer’ heet, met subsidie vanuit de Cultuurraad; in principe kan ieder bedrijf om een bijdrage vragen voor een kunstzinnig project op het werk. De Cultuurraad heeft hiervoor in 2007 een bedrag van 760.000 euro begroot⁴⁶
- regionale kunstadviseurs, al tien jaar een groot succes, maken zich op regionaal niveau sterk voor hun respectieve kunstdiscipline en brengen daar scholen, kunstenaars en instellingen met elkaar in contact, waarbij ze diverse projecten en andere initiatieven ontplooien, van korte en lange duur. Tegenwoordig wordt ook een beroep op hen gedaan voor het bevorderen van de culturele diversiteit. De kosten van deze adviseurs worden gedragen door het ministerie en de decentrale overheden gezamenlijk.
- het departement heeft zich ingespannen voor culturele uitzendbureaus en trainingsprogramma’s voor acteurs en dansers, zodat ze de tijd tussen twee contracten op een constructieve manier kunnen overbruggen

⁴⁵ ‘Culture clash’, in ‘Focus: Sweden’, *International Arts Manager*, augustus 2006, p. xv.

⁴⁶ zie www.kulturradet.se/index.php?pid=769

4. CIJFERS⁴⁷

- totale kunstbudget centrale overheid, in euro's:

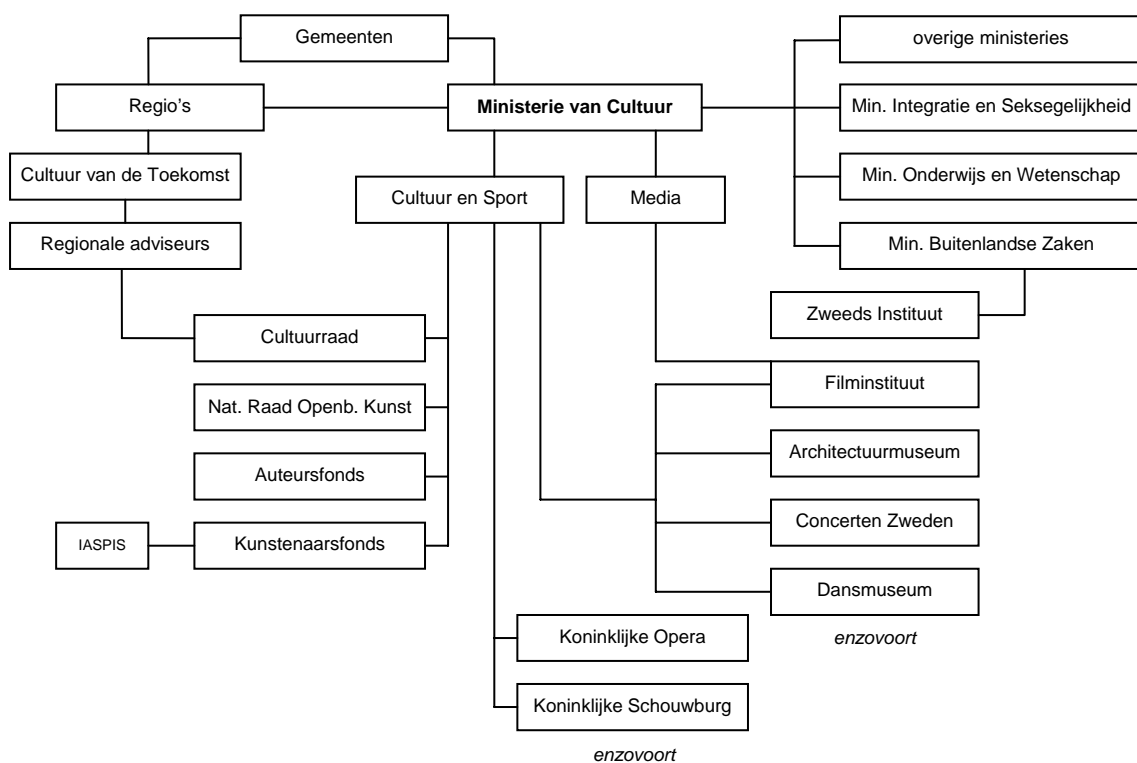
1992	551 miljoen
1996	716 miljoen
2000	830 miljoen
2007	670 miljoen (prognose)

- uitgaven centrale overheid en regio's per onderdeel Kunsten in 2000, in euro's:

	<i>staat</i>	<i>landsting</i>
Theater, dans en muziek	155 miljoen	65 miljoen
Beeldende kunst & vormgeving	39 miljoen	3 miljoen
Film	26 miljoen	4 miljoen
Cultuur & educatie	281 miljoen	-

- Zweden spendeerde in 2003 en 2004 maar liefst 1,2 procent van het staatsbudget aan kunst en cultuur.⁴⁸

5. ORGANOGRAM KUNSTENBESTEL ZWEDEN

⁴⁷ Bronnen: www.kulturradet.se/ovfiles/Kulturstatistik2002_del1.pdf, p. 15 en 17 en website ministerie van Cultuur.

⁴⁸ Bron: Arjo Klamer, Lyudmila Petrova en Anna Mignosa 2006, p. 86.

Verantwoording

Bij brief van 29 november 2006 (DK/B&B/2006/43968) gaf de Directie Kunsten van het Ministerie van OCW te Den Haag de stichting *Boekmanstudies* te Amsterdam opdracht tot het uitvoeren van een scan op het terrein van het kunstenbeleid in zeven EU-landen in de nabijheid van Nederland.

Boekmanstudies trok voor het uitvoeren van het project twee auteurs aan, de romanist en cultuurwetenschapper Joris Vermeulen en de neerlandicus Nico Groen. Zij hebben op voortvarende wijze contacten gelegd met informanten in de onderzochte landen, meestendeels functionarissen bij de nationale overheden of daaraan gelieerde bestuursorganen. Voorts hebben zij informatie bijeengebracht uit verschillende bronnen, waarbij het internet niet zelden zorgde voor de meest actuele versie van relevante documenten. Ook werd veelvuldig gebruik gemaakt van de bibliotheek van de Boekmanstichting.

De voortgang van het project werd bewaakt door de projectenstaf van de Boekmanstichting. Het werd inhoudelijk aangestuurd door Cas Smithuijsen, die ook zorg droeg voor de eindredactie.